

ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА ІСТОРИКО-ПРОСВІТНИЦЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ

БІБЛІОТЕКА «МЕМОРАЛУ», ЧИСЛО 4

Володимир ГОРДІЄНКО

УКРАЇНСЬКА
ГАЛИЦЬКА
АРМІЯ

Львів, 1991 р.

Початок ХХ ст. українці в Галичині зустрічали на широкій дорозі державного будівництва. Починаючи з 1772 року, поступово, послідовно і впевнено, долаючи перепони і місцями зневіру в успіх, зміцнювались політичні, економічні, культурні і соціальні структури державності, зростали чисельні і національно свідомі українські кадри, набувався досвід, формувались національні провідники і діячі.

Відроджуючий національний потік пробивався через урядовий супротив, супротив польської шляхти, доморошені зпольщену і зрусифіковану інтелігенцію, з року на рік ширшав і глибшав, повнішав і числішав, невпинно і незворотно набирал швидкість, силу і міць.

Подвижницьку роль у ті далекі початкові роки, взяли на себе греко-католицькі священики і саме вони стали фактичними поборниками національного пробудження. Показово, що серед 49 парламентарних послів до першого Галицького сойму (1861 р.) було 22 священики греко-католицької церкви. Серед них: єпископ (з 1863 р. митрополит) Спиридон Литвинович, о. Софрон Витвицький, о. Іван Гушалевиц, о. Антін Добрянський, о. Степан Качала, о. Михайло Куземський, о. Йосип Лозинський, о. Михайло Малиновський, о. Антін Могильницький, о. Іван Наумович, о. Лев Трещанівський, о. Микола Устіянович, о. Антін Юзичинський. Що не прізвище — то ім'я. І у кожного свій особовий і особливий вклад.

Ця плеяда національно свідомого духовенства змогла зрости у стінах Львівської духовної семінарії, на терені Галичини завдяки жертвній на ниві українства діяльності єпископа Григорія Яхимовича — незаперечного авторитета і провідника галицьких українців з 1848 року. Професор Львівського університету, ректор духовної семінарії, перемищський єпископ в 1849-1859 р.р., митрополит Львівський в 1860-1863 р.р., саме він, Григорій Яхимович, очолив першу

політичну організацію Галичини «Головну Руську Раду» (повстала 2 травня 1848 р.).

«Головна Руська Рада» була створена для оборони національних, політичних і культурних прав і тримала курс на самостійність українського народу і його окремішність від поляків і москалів, домагалась поділу Галичини на українську і польську частини.

Безпосередня діяльність здійснювалась з використанням двох джерел. Перше — українська газета-часопис «Зоря Галицька» (з 15 травня 1848 р.), яка в 1848—1850 р.р. виходила за редакцією Антона Павенцького; друге — товариство «Галицько-Руська Матиця», яке стало на шлях просвітницького і літературного руху серед українського народу (засновано 16 червня 1848 р.).

Ледь почавши свою діяльність, «Головна Руська Рада» зустріла активний опір з боку галицьких поляків українського роду, які зі свого боку створили політичний комітет під назвою «Руський Собор» і часопис «Дневник руський»; який редагував Іван Вагилевич.

По передчасній смерті в 1843 р. стержня «Руської трійці» Маркіяна Шашкевича доля розвела Івана Вагилевича і Якова Головацького по протилежних сторонах. Першого вона завела у табір полонофілів, а другого — в лоно москвофілів, що в невеликій степені сприяло згодом москвофільській переорієнтації і «Головної Руської Ради», і «Галицько-Руської Матиці», і «Зорі Галицької».

Але і у цій складній ситуації греко-католицька церква пробудила і виплекала до життя другу українську хвилю, відому під назвою «народовців». Вручивши справу відродження у руки цієї народної інтелігенції, греко-католицькі священники тимчасово відійшли від активної національної діяльності. Ці руки виявились незвичайно сильними і надійними. Ось вони: Олександр Барвінський, Анатоль Вахнянин, Кость Горбаль, Федір Заревич, Ксенюфонт Климкович, Юліан Лаврівський, Володимир Навроцький, Олександр Огоновський, Омелян Партицький, Микола Падолінський, Юліан Романчук, о. Данило Тянячків, Володимир Шашкевич та інші.

Вони розбудили і підняли український народ в Галичині. Честь їм і слава! Довічна слава їм в наших серцях!

На новий вищий рівень національна політична і просвітницька робота піднялась з появою в 1868 році товариства «Просвіта» (засноване 8 грудня, голова Анатоль Вахнянин),

літературного товариства ім. Шевченка (засноване 11 грудня 1873 р., з 1883. — Наукове товариство ім. Шевченка, перший голова Корнеліо Сушкевич), часопису «Батьківщина» (вийшов 1 жовтня 1879 р., редактор Юліан Романчук) і часопису «Діло» (вийшов 1 січня 1880 р., редактор Володимир Барвінський), а відтак і з появою в 1885 р. нового політичного товариства «Народна Рада» (засновники Олександр Огоновський і Юліан Романчук), яке в нових умовах знову підняло до дії в повному обсязі платформу «Головної Руської Ради».

Складність політичних умов, як міжнародних, так і внутрішніх, формувала серед українського проводу пошук різних методів, різних тактик, різних підходів в реалізації головної мети — побудови Української Держави. Все розмаїття життя і проблем сконцентрувалось у заснуванні в 1890 році політичної партії «Нова ера», а в 1891 р. — Української Радикальної партії. Якщо засновники «Нової ери» митрополит Сельвестр Сембратович, Олександр Барвінський, Анатоль Вахнянин свою діяльність спрямували на роботу по розв'язанню українських проблем через залучення до них і зацікавленість ними австрійського уряду і галицьких поляків, то засновники Української Радикальної партії відомі письменники Іван Франко і Михайло Павлик стали на позиції економічної роботи серед народу і повної опозиції уряду.

На протистоянні цих політичних концепцій в 1899 році виникають Українська Народно-Демократична партія, що об'єднала членів «Народної Ради» і правого крила Радикальної партії, і Українська Соціально-Демократична партія, до якої увійшло ліве крило Української Радикальної партії.

Найближчою до народу стала УНДП, яка домагалась поділу Галичини, поділу намісництва, рівноправності української мови в школі і уряді, створення українського університету у Львові. Політичним проводом УНДП став «Народний Комітет», до якого увійшли Михайло Грушевський, Кость Левицький, Володимир Охримович, Дем'ян Савчак, Іван Франко. За активної участі Великого Будівничого України Костя Левицького 5 січня 1900 р. «Народний Комітет» проголосив відозву до народу з викладенням національної програми максимуму і мінімуму. Зміст програми максимуму полягав в побудові незалежної України «де б усі частини нашої нації з'єднались в одну новочасну культурну державу». Мета, яка була покладена в основу програми мінімум, передбачала ут-

ворення окремої національної провінції в Австрії зі своєю окремою адміністрацією і своїм національним сеймом.

Жодна з політичних партій України до цих пір не проголосувала такої чіткої програми державного будівництва. Тим-то вона була підтримана українським народом Галичини і покликала на нову непроторену дорогу третю хвилю української нації: Лев, Володимир і Юліан Бачинські, Степан Баран, Іван Боберський, Микола Василько, Ярослав Весоловський, Микола Ганкевич, Сидір Голубович, Микола Лагодинський, Іван Макух, Осип Назарук, Євген Одесницький, Василь Панейко, Євген Петрушевич, Ілля Семака, Кирило Трильовський, Володимир Темницький, Володимир Ясеницький та інші. Політичне життя набувало дедалі широкого розмаху.

В 1910 р. 28 червня вперше в австрійському парламенті була виголошена промова на українській мові, з якою виступав митрополит Андрей Шептицький. В цьому ж році утворено в австрійському парламенті «Український клуб», а в сеймі Галичини «Український сеймовий клуб», які домоглися обрання Юліана Романчука віце-президентом палати послів (президії австрійського парламенту). В 1911 р. 16 липня повстає Український Парламентарний Союз (засновник Кость Левицький), який об'єднав послів від українських націонал-демократів, радикалів і Українського буковинського клубу.

В 1914 р. всі політичні Українські партії Галичини утворили Головну Українську Раду, об'єднавшись з метою визволення галицьких українців від панування поляків, використовуючи для цього терен І Світової війни. В 1915 році 5 травня відбулось об'єднання Головної Української Ради з Союзом Визволення України — організації, що виникла 4.08.1914 р. у Львові з наддніпрянців, які мешкали в Галичині, в одну загальну Українську Раду, що стала представництвом усього українського народу в Австрії на час війни.

Зусилля, які докладала ЗУР на цьому шляху, на жаль, дали незначні успіхи. Великі надії, пов'язані з військовою організацією Українські Січові Стрільці, не привели до створення регулярної Української Армії. Це обумовило саморозпуск ЗУР, а увесь політичний провід з листопада 1916 р. перебрала Українська Парламентська Репрезентація на чолі з Юліаном Романчуком. В короткім часі політичний провід від нього перебрав Євген Петрушевич.

Якщо порівнювати ступінь національної самосвідомості українського загалу до початку світової війни і на початку 1918 року, то поступ очевидний. Перша Світова війна лише вплинула на зменшення національно свідомих рядів. Значна частина загинула на полях війни в боях і в заїллі. Інші, ті, хто не встиг виїхати на Захід після окупації Галичини російськими військами — були вивезені в глибини Росії. Багато перебувало в полоні.

При цьому Українська Парламентська Репрезентація визначила для себе виключно мирний шлях здобуття Української Держави, вірним якому залишилась і тоді, коли розпад Австро-Угорської імперії став історично немінучим. Було очевидним і виникнення конфлікту між поляками і українцями. Яким він бачився? В усякому разі українські політики не вірили в те, що дійде до кривавої війни між українським і польським народами.

До цього конфлікту, через його несприйняття, було ще далеко. А український голос в австрійському парламенті звучав все сильніше і вимогливіше. 26 червня 1917 року Кость Левицький заявив, що «українці домагатимуться від державно-правної перебудови Австрії повної національно-територіальної автономії по їх з'єдинених національних територіях Австро-Угорщини». Визнанням все зростаючої ролі українців у політичному і державному житті Австрії стало призначення міністром здоров'я вченого хіміка з світовим ім'ям д-ра Івана Горбачевського (з липня 1917 р.).

Питання самовизначення українських земель Австро-Угорщини було головним і на переговорах у Бресті в лютому 1918 р. Згідно протоколів цих переговорів до 31 липня 1918 р. уряд Австро-Угорщини мав надати українцям автономію. Але цього не відбулось.

Тому в знак протесту у кожному місті і більших селах Східної Галичини відбулися всенародні віча, які виступили проти плану їх приєднання до Польщі.

4 жовтня 1918 р. в австрійському парламенті виступили послі Є. Петрушевич і С. Вітик, які наголошували на нерозривності українських земель Австро-Угорщини, Холмщини, Підляшшя і Волині з територією Великої України.

9 жовтня 1918 р. в австрійському Парламенті з вимогою самовизначення українського народу виступив Кость Левицький. Оскільки ситуація склалась вибуховою, через два дні у Відні зійшлися всі українські послі на нараду, в якій прийняли участь митрополит Андрей Шептицький і міністр

д-р Іван Горбачевський. Нарада прийняла рішення про скликання 18 жовтня у Львові з'їзду мужів, щоби утворити Українську Національну Раду, щоби вирішити подальшу долю українського народу. Вона стала ясною 16 жовтня після появи цісарського маніфесту «До моїх вірних австрійських народів!» В ньому він сформулював принципи нової, повоєнної Австрії, побудованої на федеративних засадах: «Австрія по волі своїх народів має стати Союзною державою, в якій кожне плем'я на області, яку воно заселяє, творить свій власний державний організм».

У повній відповідності до цього маніфесту на запрошення Української Парламентської Репрезентації зібрались у Львові в Народнім Домі 18 жовтня українські парламентарні послы з Галичини й Буковини, українські послы соймові з Галичини і Буковини, українські члени палати панів і українські єпископи з Галичини як вірільні члени сойму та по трьох відпоручників партій, щоби порішити правно-державну будучність українських земель Австро-Угорщини. Всього 150 чоловік.

Були присутні:

1. Парламентарні і рівночасно соймові послы з Галичини:
д-р Володимир Бачинський, д-р Сидір Голубович, д-р Микола Лагодинський, д-р Кость Левицький

Лев Левицький

д-р Теофіль Окуневський

д-р Євген Петрушевич

Тимко Старух

Володимир Сінгалевиц

д-р Льонгін Цегельський

Парламентські послы з Галичини:

д-р Лев Бачинський

В'ячеслав Будзиновський

Семен Вітик

д-р Володимир Загайкевич

д-р Олександр Колесса

д-р Євген Левицький

о. Омелян Погорецький

Михайло Петрицький

д-р Юліан Романчук (віце-президент палати послів).

Послы:

о. Степан Онишкевич

д-р Кирило Трильовський

Парламентські і рівночасно соймові послы з Буковини:

Микола Василько

Антін Лукашевич

Ілля Семака.

Парламентський посол

д-р Степан Сталь-Стоцький.

II. Члени Палати Панів:

Олександр Барвінський

митрополит граф Андрей Шептицький

III. Послы останнього Галицького сойму:

д-р Антін Горбачевський

о. Іван Капустинський

Іван Кивелюк

д-р Михайло Король

д-р Теофіль Кормош

Іван Кохановський

д-р Іван Куровець

д-р Іван Макух

д-р Михайло Новаківський

д-р Роман Перфецький

Теодор Рожанківський

Іван Сандуляк

Гриць Тершаковець.

Члени вірільні:

єпископи д-р Йосафат Коциловський і д-р Григорій Хомишин

IV. Члени Буковинського Сойму:

Осип Бурачинський

о. Теофіль Драчинський

Теодор Іваницький

Теодор Левицький

Юрій Лисан

Омелян Попович

V. Відпоручники партій з Галичини:

а) національно-демократичної —

д-р. Степан Баран

д-р Василь Панейко

о. Олександр Стефанович

б) радикальної —

д-р Северин Данилович

Антін Крушильницький

д-р Осип Назарук

в) соціально-демократичної —

Микола Ганкевич

Осип Крупа,

Антін Чернецький

г) християнсько-суспільної —

д-р Богдан Барвінський

д-р Ярослав Гординський

о. д-р Спиридон Кархут

з Буковини:

а) національно-демократичної —

д-р Микола Драгомирецький

Омелян Іваницький

Володимир Федорович

б) народної —

д-р Клавдій Білінський

д-р Мирон Кордуба

д-р Роман Цегельний

в) соціально-демократичної —

Гриць Андріяшук

Осип Безпалко

Володимир Сороневич

г) радикальної —

Іларій Карбулицький

Крім того, були 4 відпоручники академічної молоді і 5 відпоручників української преси.

Головував на засіданні, яке почалось о 18.00, д-р Євген Петрушевич, секретарювали д-р Степан Баран і д-р Володимир Бачинський.

Вступне слово виголосив Євген Петрушевич. Потім обговорено і прийнято статут Української Національної Ради у такому тексті:

«§ 1. Українська Національна Рада є конституантом сеї часті Українського народу, яка живе в австро-угорській монархії на цілій його етнографічній території.

§ 2. Українська Національна Рада має право і обов'язок:

а) виконати в хвилі, яку признасть за відповідну іменем українського народу Австро-Угорської монархії, його право самоозначення та рішити державну судьбу всіх областей тим народом заселених;

б) підприйняти усі постанови та заходи репрезентативно-го, законодавчого та адміністративного характеру, аби своє рішення під а) перевести в життя.

§ 3. Українська Національна Рада складається:

а) з членів Палати Панів австрійської державної Ради української народности;

б) з усіх українських послів до австрійської державної Ради з Галичини й Буковини;

в) з українських послів краєвих соймів;

г) з відпоручників партійних організацій з усіх українських областей по трьох з кожної партійної організації.

§ 4. Склікує Українську Національну Раду і проводить на її засіданнях кожодчасний голова Української Парламентської Репрезентації, а в случаю його перешкоди, той, кого голова Української Парламентської Репрезентації до сього уповноважить.

§ 5. Важніші публічні заяви підписують іменем Української Національної Ради Голова Української Парламентської Репрезентації, члени Палати Панів, президії усіх українських клубів парламентарних і соймових, по одному відпоручникові кожної партійної організації». УНР повстала у трьох делегаціях: Віденська, Галицька і Буковинська.

Після цього делегати приступили до обговорення рефератів, з якими виступили д-р Степан Баран і д-р Євген Левицький.

Обговорення пішло по двох напрямках: перший — за приєднання до Великої України (це пропозиція членів соціально-демократичної партії) і другий — за створення своєї держави.

Дискусія затягнулась до 3.30 ночі.

Для вироблення резолюції було обрано комісію у складі: д-р С. Баран, д-р Є. Левицький, д-р Р. Перфецький, д-р Є. Петрушевич, д-р Л. Цегельський.

Текст резолюції зачитав д-р Баран і виглядав так:

«Проголошення Української Держави на українських областях Австрії і Угорщини.

Львів, 19 жовтня 1918 р.

Стоячи на становищі самоозначення народів, Українська Національна Рада, як конституанта постановляє:

1. Ціла етнографічна українська область в Австро-Угорщині — а зокрема Східна Галичина з граничною лінією Сяну з влученням Лемківщини, північно-західна Буковина з містами Чернівці, Стороженець і Серет та українська частина північно-східної Угорщини — творять одноцільну українську територію.

II. Ся українська національна територія уконститується отсим як Українська Держава. Постановляється поробити приготувчі заходи, щоби се рішення перевести в життя.

III. Взивається всі національні меншості на сій українській області — причім Жидів признається як окрему національність — щоби уконститувалися і негайно вислали своїх представників до Української Національної Ради в стількості, відповідаючій їх числу населення.

IV. Українська Національна Рада виготовить конституцію для утворення сим способом держави на основах загального, рівного, тайного і безпосереднього права голосування з пропорціональним заступством, з правом національно-культурної автономії та з правом заступства при правительстві для національних меншостей.

V. Українська Національна Рада жадає, щоби зорганізована отсе в державу українська територія мала безумовно своїх заступників на мировій конференції.

VI. Теперішньому австро-угорському міністрови закордонних справ гр. Бурянови відмовляється права пересправляти іменем сеї української території».

На 19 жовтня з'їхались до Львова тисячі робітників, селян, міщан, інтелігенції.

Великий зал Народного Дому, всі коридори, всі холи, всі сходи, площа перед домом — все було зайняте народом. Рівно о 12 годині голова Української Парламентської Репрезентації відкрив збори і виголосив одногодинну промову, яку закінчив проголошенням Української Держави на українських землях Австро-Угорщини.

Всі в залі стоячи заспівали «Вже воскресла Україна».

Резолюцію Української Національної Ради зачитав д-р С. Баран. Резолюцію зборів прочитав М. Ганкевич.

20 жовтня об 11 годині багатотисячна громада українців зібралася на площі Юра у Львові, перед якою виступив з проголошенням Ухвали Української Національної Ради про утворення Української Держави на українських землях Австро-Угорщини голова Народного Комітету д-р Кость Левицький.

Першою 25 жовтня уконститувалася Віденська делегація у складі послів: д-р Євген Петрушевич — голова, д-р Євген Левицький, д-р Лев Бачинський, д-р Володимир Бачинський, д-р Кость Левицький, д-р Кирило Трильовський,

д-р Теофіл Окуневський, Микола Васплько, Антін Лукашевич.

Галицька делегація уконститувалася щойно 27 жовтня у складі: д-р Кость Левицький (голова), Іван Кивелюк (заступник), д-р Іван Макух (заступник), секретарі: д-р Володимир Бачинський, д-р Степан Баран, д-р Осип Назарук, скарбник д-р Іван Куровець, контролер Олександр Барвінський.

Буковинська делегація уконститувалася 29 жовтня, головою обрано Омеляна Поповича.

А 28 жовтня у Кракові утворилася польська ліквідаційна комісія, завдання якої полягало в переобранні влади у Галичині. Для виконання цього завдання ліквідаційна комісія постановила прибути до м. Львова 1 листопада 1918 року.

II.

Отже, 19 жовтня 1918 р. на всіх етнічних українських землях Австро-Угорської імперії проголошено утворення Української Держави. Цим засвідчено, що політики завершували реалізацію свого плану максимуму, прийнятого в 1900 році. Чи ж були готовими наші політики захистити свою власну Величну Споруду?

Відомо, що питання створення національних збройних сил було головним у діяльності Головної Української Ради, яка змагалася до створення самостійної військової організації Українські Січові Стрільці. І така організація в 1915 році під офіційною назвою «І полк Українських Січових Стрільців» була сформована. І не вина ні українських політиків, ні самих Січових Стрільців, що терен І світової війни не привів до утвердження національних регулярних військових з'єднань. Швидше світова війна обернулася трагедією для українців Галичини, бо після поразок 1916 року на г. Лисонь і під с. Потутори Українські Січові Стрільці перестали бути боєздатною військовою одиницею: основна стрілецька сила положила голови в цих боях, а значна частина національно свідомих старшин опинилася в російському полоні. Тим самим справу створення українських військових формувань слід було починати спочатку.

З цією метою 31 травня 1917 року у Відні створено революційний військовий гурток, до якого увійшли Р. Заклинський, М. Опока, С. Безпалько, В. Свидерський, М. Гуцуляк.

Проте, будучи відірваною від рідного ґрунту, діяльність гуртка не набула широкого розмаху і після проведених 5-6 засідань гурток саморозпустився. Очевидно, їх діяльність не знаходила підтримки і у політиків Української Парламентської Репрезентації, тим більше, що діяльність гуртка могла бути лише таємною. Такою ж негативною була позиція УНР і до плану створення власних Збройних Сил, який подали на її розгляд старшини I полку Українських Січових Стрільців взимку 1917 року. Хоч цей план був більш мирним, бо базувався на пропагандистській роботі з українськими стрільцями, що служили в державних військових формуваннях, згуртування їх довкола ідеї готовності служити Українській Державі.

Таке ставлення політиків УНР до національних Збройних Сил з одного боку засвідчувало переконаність їх у всемогутності обраного ними мирного шляху творення Української Держави. З другого боку воно гальмувало і стримувало природний, історично необхідний процес підготовки до захисту завоювань революції. І якщо до конфлікту між політиками і військовими не дійшло, то це свідчить про великий авторитет політиків серед українського загалу Галичини. Хоч це може трактуватись і як нерозуміння політиками і військовими загальних законів революційних перетворень.

Це поверхове, мильне твердження. Бо Дмитро Палієв в своїх споминах писав: «Ніхто не знав, що принесуть наступні дні і тижні. Але кожний здавав собі справу, що щось мусить прийти на зміну того, що є. У повітрі кружляє те невідоме «щось». Ви його зауважували всюди. Між військовими і між цивільним населенням, по містах і селах, на фронті і в запілля». Це «щось» змусило старшин-українців Відня 27 жовтня 1918 року створити підготовчий комітет (Біберович, Пеленський, Дрогомирецький, Коб'єрський, Кушан) для відновлення Української Військової Організації. Парадоксально, але факт, що установчі збори, на яких планувалось утворити УВО, у Відні були призначені на 1 листопада 1918 року.

Яким далеким був український Відень від українського Львова!

Що ж відбувалось у цей час у нашому рідному Львові?

Історія свідчить, що Українська Військова Організація у Львові повстала лише у першій половині вересня 1918 р. за ініціативою самих військових, які відчували «залізний голос історії». Вона об'єднала провідників українських гурт-

ків австрійських військових частин м. Львова: пор. Івана Рудницького (15 піхотний полк, п. п.), чот. Каравана (19 полк стрільців, п. с.), Любоміра Огоновського (з військової поліції) та хор. Ватрана і представника студентства В. Полянського. Пізніше до нього увійшли пор. Теодор Мартинєць (41 супровідний курінь), пор. Гарасимович, чот. В. Баб'як, сот. С. Горук, чот. д-р В. Старосольський, сот. Черський. Офіційно ця група виступала як Центральний Військовий Комітет.

Якою ж була діяльність цього ЦВК? Скористаємось свідченням головного конструктора і архітектора Листопадового Чину пхор. Дмитра Палієва, який за покликом історії і власної долі прибув на початку жовтня до м. Львова:

«12 жовтня я приїхав до Львова і ввечері взяв участь у засіданні Центрального Військового Комітету. На засідання я йшов у переконанні, що ЦВК працює як правдивий штаб, перед яким таке велетенське завдання. Яке ж було мое здивування, коли я почув тільки теоретичні балачки по потребу праці, а від членів довідався, що вони зайняті цілими днями у своїх військових частинах і тільки ввечері сходились на спільні засідання. Я зголосився з пропозицією, що виготовлю на найближче засідання проект праці ЦВК, на що всі радо погодилися. 14 жовтня ми знову зішлись на засідання в помешканню чот. Л. Огоновського. Мій організаційний проект прийнято. Вирішено приступити до фактичної організації тих військових частин у Львові, в яких були українці, а край поділено на округи і вирішено для кожної округи утворити Округну Команду. Одночасно з тим треба було шукати зв'язків з усіма полками і кадрами з українською більшістю, розкиданих по всіх фронтах і всіх краях Австрії, Угорщини, в Україні і в Польщі».

Таким чином, основи плановості і цілеспрямованості в роботі ЦВК з'являються тільки 14 жовтня. Але реалізація плану залежить від добору його виконавців, починаючи з провідника. А його і не було. Куди ж подівся той вищий старшинський український корпус, який повстав серед Українського Січового Стрільцтва і який повинен був стати на чолі військового перевороту?

Де в заметілі революції загубились Теодор Рожанківський, Григорій Коссака, Мирон Тарнавський, Осип Микитка, Степан Шухевич?

У цей найвідповідальніший момент в історії України у Львові їх не було. Тому-то ЦВК вирішив звернутися до ду-

же шановного і поважного д-ра Осипа Назарука взяти в свої руки керівництво реалізацією плану. Як пише М. Гуцуляк, на жаль, д-р Осип Назарук від пропозиції відмовився, мотивуючи свою відмову активною роботою над монографією з історії України.

А Україна вимагала в цей час творення своєї нової історії

Де-факто, ЦВК змушений був і реалізацію плану доручити самому авторові плану підхорунжому Дмитрові Паліїву. Це відбулося 15 жовтня 1918 р.

А до Листопадового Чину залишилось 16 днів.

За ці дні Центральним Військовим Комітетом і особисто Дмитром Паліївим була проведена робота, яка у житті українського народу створила цілу епоху.

Організація міста Львова полягала в приєднанні до революції українських частин, що стояли постоем у м. Львові і у організації українського населення м. Львова, тобто робітників, міщан, залізничників, поштовців, приватних урядовців, студентів для допомоги військовим.

З цією метою була створена і політична комісія у складі Івана Кивелюка, д-ра Володимира Охримовича, Степана Томашівського, д-ра Степана Барана, д-ра Василя Панейка, д-ра Михайла Лозинського, д-ра Осипа Назарука.

Постійно на засіданнях ЦВК були присутні члени цієї комісії, а на засіданнях Української Національної Ради були присутні Дмитро Паліїв і Любомир Огоновський.

В результаті діяльності Центрального Військового Комітету в м. Львові створено такий військовий потенціал:

600 стрільців у 15 піхотному полку, 500 стрільців у 19 полку стрільців, 450 стрільців у 41 супровідному курені, 800 стрільців у 50 вартовому курені, 150 стрільців у військовій поліції, 90 стрільців у курені 30 піхотного полку, 30 відсотків штатного персоналу жандармерії.

В цілому під проводом Центрального Військового Комітету були готовими виступити у Львові 60 старшин і 2400 стрільців.

З 16 жовтня в кожному повіті за вказівками ЦВК приступлено до творення Окружних військових команд. Ця робота здійснена в Перемишлі, в Самборі, в Стрию, в Станиславові, в Коломиї, в Тернополі, в Золочеві, в Рава-Руській, в Чернівцях, де стояли 45 піхотний полк, (в Перемишлі), 9 піхотний полк (в Журавцях), 77 піхотний полк (в Яросла-

ві), 20 і 95 піхотні полки (в Станиславові), 24 і 36 піхотні полки (в Коломиї) і 35 піхотний полк (в Золочеві).

В інших повітах утворено громадські комітети.

Повстала потужна військова українська сила, яка об'єдналась під українським прапором, вимагала досвідченого військового проводу: А серед членів Центрального Військового Комітету такого лідера не було.

Сьогодні, очевидно, нема потреби дошукуватись причини, чому на чолі Листопадового Чину ми не бачимо вже згаданих нами військових діячів. Важливо, що знайшлась людина, яка відчула значення історичного моменту для України і стала на чолі військового перевороту, яким вписано яскраві сторінки в історію всієї України. Цією людиною став сотник Українського Січового Стрілецтва Дмитро Вітовський, який 29 жовтня прибув з Чернівців до Львова. Віддаючи належну оцінку усій діяльності Українського Січового Стрілецтва, Галицька делегація Української Національної Ради у Львові 30 жовтня визнала «Український Легіон Січового Стрілецтва» за основу і зав'язок національної окружної сили української держави і постановила підпорядкувати всі українські полки Наказному Отаманові Української Національної Ради, яким призначено Дмитра Вітовського.

30 жовтня Центральний Військовий Комітет почав дійсно працювати як Військовий штаб по підготовці повстання. Впродовж цілого дня розроблялись відповідні інструкції і накази, які 31 жовтня кур'єрами були доставлені в усі повіти до Окружних військових комітетів і Окружних Команд.

Ось один з наказів. Загальний текст до Окружних військових комітетів:

«Вночі з 31 жовтня на 1 листопада Українська Національна Рада переймає владу над українськими землями Австро-Угорщини. Цієї ночі українські військові частини займуть Львів. Те саме заряджено на всіх місцевостях Східної Галичини...»

А далі конкретно до завдань того чи іншого повіту. Ось деякі з них.

Для Окружної команди повіту Коломия: «...Слід негайно після одержання цього наказу опанувати місто. Оставити відповідно до потреби чисельну сильну залозу. Решту військ треба негайно через Станиславів, Ходорів вислати в допомогу Львову. Оскільки Станиславів потребував би помічі, треба її дати».

Для Окружної Команди повіту Станиславів: «...Остави відповідно чисельну залогу для вдержання міста, а решту війська негайно вислати через Стрий до Львова. В Болехові має бути згруповане більше число польських легіоністів. Треба, якщо це правда, по дорозі прбчистити район Болехова і Стрия».

Для Окружної Команди повіту Перемишль: «...Найдалі до четвертої години ранку слід опанувати місто. Залізничні мости на Сяні за всяку ціну до тої години висадити в повітря».

Для Окружної Команди повіту Золочів: «...Зайві частини вислати негайно до Львова...»

Для легіону Українських Січових Стрільців: «...Всі частини УСС мають негайно переїхати до Львова. Бойові сотні, що перебувають в Чернівцях, мають зараз виїхати, не гаючи ні хвилини часу. Якщо б роблено труднощі в доставі поїздів, треба їх взяти силою і, ніде не затримуючись, прибути через Ходорів до Львова.

Коломия і Станиславів отримали вже наказ перебрати владу. Проведення акції в Чернівцях залишити 41-му піхотному полкови».

До повітових Окружних Команд, де не було військових частин текст наказу починався словами:

«Українська Національна Рада переймає владу у свої руки. Ніччю з 31 жовтня на 1 листопада українська залога Львова займе місто. В кожному повіті Східної Галичини слід перебрати владу власними засобами. Зібрати якнайбільше селян і вислати їх на допомогу сусідньому повітові, якщо б він такої допомоги потребував.

Всі уряди слід перебрати і обсадити їх довіреними людьми. Урядовців-поляків, які ставитимуться вороже до української влади, арештовувати».

Рівночасно 30 жовтня Галицька делегація Української Національної Ради звернулася до всіх повітів з пересторогою, що в суверенні права Української Держави вдерлася польська ліквідаційна комісія, і зарядила, що «всі уряди державні, краєві і громадські на вище означеній території Української Держави мають уважати зарядження Польської Ліквідаційної Комісії протизаконними».

Ось яка напруженість панувала 30 жовтня в м. Львові: «Приходимо до Народного Дому. Стукаємо: «Хто там?» Говоримо гасло: «Кріс». Брама поволі відчиняється... Йдемо на третій поверх. Вікна засклені. А в середині люди у вій-

ськових уніформах. Одні приходять, беруть накази і відходять. Приходять другі... Центром уваги був сотник УСС Сень Горук...»

Далі... «прийшли пластуни до Пластової домівки, яка вмішувалась в кам'яниці проф. К. Студинського при вул. Хмельовського. Там був хор УСС Д. Паліїв. Дав завдання піти на розвідку довкола Львова провірити чи і які військові частини там перебувають, рід зброї, скільки їх, зарисувати окопи».

Отже, увесь Львів був у напруженому, передреволюційному стані.

31 жовтня відбулась військова нарада над планом зайняття м. Львова. Кожний командант з частин подав списки тих, на яких міг розраховувати без всякого сумніву. У підсумку встановлено: готові виступити 60 старшин і 1400 стрільців.

Цю ситуацію описує детально М. Гуцуляк:

«Сотник Вітовський зжахнувся: «То ж то нема з ким починати». «Пане сотнику — відповів я — гінці з наказами вже відїхали». «То ми пропали» — сказав Вітовський.

Але це тривало одну мить. Він випростався, закусив зуби і потону в виснажливій праці».

І на 15 год. 31 жовтня план Листопадового Чину був готовий.

А о 14 год. цього дня д-р К. Левицький, д-р Л. Цегельський, І. Кивелюк, о. Ол. Стефанович, д-р С. Голубович, д-р С. Баран планували зустрітися з намісником Галичини гр. Г. Гуйном з останньою спробою мирного творення Української Держави: проханням підписати маніфест про передачу державної влади в руки Української Національної Ради.

Та і ця місія зазнала невдачі.

Що ж робити далі? Знову члени Української Національної Ради в залі Народного Дому почували непевність ситуації. Д-р Цегельський запропонував почекати на приїзд 1 листопада кур'єра з Відня з рішенням цісаря.

Але цій пропозиції спротивився Дмитро Вітовський, який доповів готовність українського війська до військового перевороту, що сплановано на ніч з 31 жовтня на 1 листопада.

Рішучість, чіткість і переконаність промови Д. Вітовського не лишила сліду для сумнівів.

УН Рада схвалила виступ. Тоді ж перейменували Цент-

ральний Військовий Комітет на Українську Генеральну Команду.

О 7 годині вечора 40 старшин-українців зібрались на останню нараду.

Вів її Дмитро Вітовський. Начальний отаман з'ясував велич історичного моменту і, доповівши план, визначив час виступу — 4 година ранку.

Ця нарада фактично стала першою нарадою новоствореної Української Армії.

План виступу передбачав захоплення таких об'єктів і наступними словами:

15 піхотний полк:

головний двірець (1 старшина, 47 стрільців);

жандармерія (1 старшина, 15 стрільців);

головна пошта (1 старшина, 50 стрільців);

австро-угорський банк (1 підстаршина, 10 стрільців);

косарні Фердинанда (1 старшина, 50 стрільців);

косарні Яблоновських (1 старшина, 80 стрільців);

намісництво (1 старшина, 30 стрільців);

двірець Персенківка (1 старшина, 30 стрільців),

косарні при вул. Курковій (1 старшина, 100 стрільців);

Військова команда Львова (1 старшина, 30 стрільців);

19 полк стрільців

двірець Підзамче (1 старшина, 100 стрільців),

косарні Петра і Павла;

косарні на Личакові, Зелену і Личаківську рогатку;

30 стрільців для охорони Народного Дому;

Військова поліція мала зайняти свої косарні і нести службу на вулицях.

41 супровідний курінь мав зайняти ратушу і здійснювати службу на вулицях.

Відділ сотника Черського мав зайняти казарми на Цитаделі, склад зброї на Підваллі, військові магазини на вул. Яблоновській і Городецькій, тюрми на вул. Баторія і Казимирівській.

По закінченні наради в Народному Домі залишились Дмитро Вітовський, Петро Бубела, Сень Горук, Богдан Гнатевич, Ілько Цюкан і Дмитро Паліїв.

Штаб Листопадового Чину продовжував діяти. До збройного повстання залишались лічені години.

III

Сміливий план Української Генеральної Військової Команди в п'ятницю 1 листопада 1918 р. о 4 годині ранку був реалізований. Всі об'єкти, до яких вирушили українські за-

гони, було взято. На Львівській ратуші замайорів синьо-жовтий національний прапор.

О 7-ій годині ранку Дмитро Вітовський доповів д-ру Костю Левицькому про те, що у цілому місті встановлено українську владу.

Історія закарбувала для вічності цей акт передачі влади з військових до цивільних рук. Так вони завжди стоятимуть поруч: Дмитро Вітовський і Кость Левницький — два визначні Будівничі України.

Радість тривала мить — попереду стала виснажлива робота.

А в цей час у Львові, у кожній українській домівці, скрізь, де зустріла ця вістка українців, панувала радість, щастя, обійми і сльози. Вперше після 578 років неволі.

В цілому ж у місті, як і напередодні, був спокій, працювали магазини, курсували трамваї, горожани були в своїх установах, на своїх робочих місцях, за графіком з Головного Двірця відходили поїзди на Схід.

А два державні мужи мали: один будувати державу, другий — захищати її.

Як і личить політичному проводу, що стояв на чолі національно-визвольного руху, Українська Національна Рада оголосила до українського народу свої перші два Звернення:

«До населення м. Львова!

Волею українського народу утворилася на українських землях бувшої Австро-Угорської монархії

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА

Найвищою державною властю Української Держави є Українська Національна Рада.

З нинішнім днем Українська Національна Рада обняла владу в столичному місті Львові. На цій території Українська Держава.

Дальші заарядження видадуть цивільні і військові органи Української Національної Ради.

Взивається населення до супокою і послуху тим заарядженням.

Під сею умовою безпечність публичного порядку, життя й маєтку, як також заосмотренню в поживу вповні запоручається.

Львів, 1 падолиста 1918 р.

Українська Національна Рада.

Другий Зазив був скерований до усього українського народу Галичини.

«Український народе!

Голосимо Тобі святу вість про Твоє визволення з вікової неволі. Від нині Ти господар своєї Землі, вільний городянин Української Держави.

Дня 19 жовтня Твоєю волею утворилася на українських землях бувшої Австро-Угорської монархії Українська Держава і її найвища власть Українська Національна Рада.

З нинішнім днем Українська Національна Рада обняла власть в столичнім місті Львові і на цілій території Української Держави.

«Український народе!

Доля Української Держави в твоїх руках.

Ти станеш як непобідний мур при Українській Національній Раді і відіпрем всі ворожі замаху на Українську Державу.

Заки будуть установлені органи державної власти в законнім порядку, українські організації по містах, повітах і селах мають обняти всі державні, краєві і громадські уряди і з іменем Української Національної Ради виконувати власть. До сього ще не зроблено, дотеперішні неприхильні Українській Державі уряди мають бути усунені...

Всі жовніри української народності підлягають від нині виключно Українській Національній Раді і приказам установлених нею військових властей Української Держави. Всі вони мають стати на її оборону. Українських жовнірів з фронтів відкликається отсим до рідного краю на оборону Української Держави.

Все здібне до оружя українське населення має утворити боєві відділи, які або увійдуть в склад української армії, або на місцях оберігатимуть спокій і порядок, особливо мають бути оберігані залізниця, почта і телеграф...

Всім горожанам Української Держави без різниці народності і віросповідання заporučається горожанську національну і віросповідну рівноправність.

Національні меншости Української Держави — Поляки, Жиди і Німці — мають вислати своїх відпоручників до Української Національної Ради.

Аж до видання законів Української Держави обов'язують дотеперішні закони, наскільки вони не стоять в противенстві до основ Української Держави.

Як тільки буде забезпечене й укріплено існування Української Держави, Українська Національна Рада скличе на основі загального рівного, безпосереднього і тайного виборчого права Установчі Збори, які рішать про дальшу будучність Української Держави.

Склад утвореного Українською Національною Радою кабінету і його програму оголоситься.

Український народе!

Всі свої сили, все посвяти, щоб укріпити Українську Державу!

Львів, 1 листопада 1918 р.

Українська Національна Рада».

Ця держава надійно і впевнено крокувала по Галичині. На початку у Львові, а потім на терені усїєї Західної України.

В цей же день 1 листопада українці перебрали владу у свої руки в Станиславові і в Тернополі; в Золочеві і в Сокалі, в Жовкві і в Рава-Руській, в Коломиї і в Снятині, в Печеніжені і в Рогатині, в Березові і в Ярославлі, в Коросно і в Лісько, в Сяніку і в Медиці.

Попереджуючи можливі збройні сутички з польськими легіонерами і запобігаючи бандитизмові, свій перший наказ видає Начальний отаман українських військ Дмитро Вітовський, яким:

1. «З нинішнім днем проголошується у Львові стан облоги.
2. Всякі збори забороняються.
3. Без окремої легімітації не вільно по 6 год. вечора ходити по вулицях. О тій годині треба також замкнути всі публичні льокалі і місця розривки.
4. Зброю й муніцію треба видати.
5. Наказується заховувати цілковитий спокій».

Одночасно командантом міста був призначений полковник Микола Маринович, його ад'ютантом — Сень Горук.

Незважаючи на те, що військовий переворот 1 листопада відбувся згідно плану, розробленому українським центральним військовим комітетом, він фактично став початком жорстокої боротьби між українськими і польськими військами.

Не бажаючи змиритись з українським переворотом, намісник Галичини ген. Г. Гуйн передав свої всі права віцепрезидентові намісництва у Львові Володимирові Децикевичу, а він 1 листопада всю повноту влади передав Костеві

Левицькому. Акт передачі влади підписали від австрійського уряду — Володимир Децикевич, від Галицької делегації Української Національної Ради д-р Кость Левицький, Олександр Барвінський, д-р Ізидор Голубович, д-р Лонгин Цегельський. В той же день військовий командант міста фельдмаршал Пфеффер передав військову владу командантові міста Миколі Міроновичу. А вулицями міста проходили військові патрулі, які не чинили наруги, тільки роззброювали всіх офіцерів і вояків, які появлялися в місті. Проте в окремих районах міста, а саме на вулицях Садівничій, Потоцького, Польній, в другій половині дня відбулися перші збройні сутички, впали перші жертви, почала проливатись людська кров.

Як свідчить історія о 4 годині ранку 1 листопада 1918 р. Українська Держава в Галичині була утворена без жодного вбитого, без жодної жертви. І мимоволі повстає питання: що ж робила в цей час польська сторона? Невже переважаюче в українському місті польське населення спокійно чекало приїзду Ліквідаційної Комісії, яка мала встановити польську владу в місті.

Ось що стверджують польські джерела про польську позицію у дні, які передували Листопадовому зриву.

У Львові діяло три польські військові організації. Перша з них військово-політична Польська Організація Військова (ПОВ) повстала у Львові після звільнення міста від російських військ. Провідником цієї організації був підпор. Людвік де Лавеаукс. На чолі всепольської ПОВ стояв Юзеф Пілсудський і її провідними ідеями були: здобуття незалежності неподільної і з'єдиненої Польщі і створення польської армії.

У сферу впливу «пеовяків» входила університетська і робітничка молодь, молодь Львівської політехніки і середніх шкіл. Після заключення Брестського миру серед польських офіцерів австрійської армії повстала організація під назвою «Вільність». Вона виникла під впливом ПОВ і стояла на позиціях ПОВ. Розходження були тільки в тактиці реалізації ідеї. Але і одні і другі в своїх планах взагалі не розглядали і не вірили у можливість війни з українською стороною.

Значно слабшою, оскільки виникла вже у вересні-жовтні 1918 була Польська Кадра Військова («пекавяки»).

Зустрічі членів цих військових організацій у Львові відбувались регулярно і вони проходили в польському Академічному будинку при вул. Сенаторській, в Будинку техніки

при вул. Ісаковича і в приміщенні школи ім. Сенкевича при вул. Пільній. Оскільки в останніх двох будинках військової перебували цілодобово, вони були і стали фактичними осередками організації боротьби проти українських військ.

Тим не менше на діяльність українців у жовтні 1918 року вони дивилися зверхньо. Їх не насторожило і проголошення 19 жовтня у Львові Української Держави, оскільки діяльність українських військових організацій в цей час не була відчутною.

Проте 31 жовтня про підготовку до збройного перевороту польські легіоністи знали, але не сприймали всерйоз.

Своє ставлення до виступу українців вони обговорювали тричі в цей день. Перша зустріч відбулася о 14 годині в квартирі провідника ПКВ кап. Ч. Мончинського при вул. Сенаторській, 7, друга — о 18 годині в квартирі майора Снядовського при вул. Личаківській, 16 і третя о 21 год. 30 хв. — в польському Академічному будинку при вул. Сенаторській.

Дебати були гарячими. Були пропозиції випередити українців, почавши свою зустрічну акцію о 23.00. Але до одностайності серед гонорових польських офіцерів не дійшло, готовність до виступу українців була поставлена під сумнів.

Ранок 1 листопада став для всіх поляків шоковим. Але те, що зазначені точки згромадженнь польських легіонерів, а саме, польський Академічний будинок, Будинки техніки і школа ім. Сенкевича, не були атаковані українськими підрозділами, свідчило, також, що і українська сторона не мала дійсних свідчень і про кількість польських військових у місті, і в свою чергу, не вірила у збройний виступ поляків.

Проте збройні сутички цього дня засвідчували швидше відчай і роздуку поляків, ніж сплановану акцію.

Та вже на нарадах, які було проведено 1 листопада спочатку в польському Академічному домі при вул. Сенаторській, потім в приміщеннях будинків при вул. Фредри, 2 і вул. Романовича, 8 польські легіоністи діяли чітко і виважено: розробили план виступу проти українських військ і обрали командантом Начальної команди кап. Чеслава Мончинського.

Основною в цьому плані стояла акція проти Головного Двірця, де були великі запаси зброї і амуніції. Для здійснення її збір всіх військових призначено до Будинку техніки при вул. Ісаковича і школи ім. Сенкевича при вул. Пільній.

Але для підготовки атаки на Головний Двірць потрібен був час. Його можна було одержати тільки вдавшись до хит-

рошів. Прийому, яким дуже часто, послуговувалися поляки і далі.

Тому до українського політичного провладу і поспішила польська депутація бувшого краєвого Виділу на чолі з краєвим маршалом Станиславом Незабітовським з пропозиціями перемир'я, про спільні заходи по заспокоєнню населення міста Львова.

Не знаючи справжніх намірів і реальної сили польської сторони, українська сторона погодилась на переговори, які почались о 10 годині вранці 2 листопада, в приміщенні Ставропільського інституту, куди в цей день перенеслась з Народного Дому Українська Національна Рада.

Прийшовши на нараду, польська сторона різко змінила свою позицію і заявила про своє невизнання Української Національної Ради державною владою у Львові, запропонувала питання про владу передати на вирішення міжнародного конгресу в Парижі, а на перехідний період утворити спільну українсько-польську владу.

Українська Національна Рада ці домагання відкинула, а пристала до думки про створення спільного комітету злагоди у складі:

З боку УНР: д-р Степан Федак, о. Теодозій Лежогубський, д-р Роман Перфецький, д-р Лонгін Цегельський, д-р Михайло Лозинський, Антін Чернецький.

З боку поляків: д-р Адам Ернест, д-р Станислав Домбський, д-р Филип Шляйхер, д-р Антін Юран, Йосиф Найман.

Комітет прийняв Звернення до населення, яке на польській і українській мовах було вивішено по місту. Але польські легіонери не звертали на нього жодної уваги і продовжували збройні сутички на вул. Л. Сапіги і на вул. Городецькій, а відтак і закріпились на вул. Л. Сапіги і в районі вулиць На Блоні-Янівська-Бема-Городецька. З цього боку вранці (біля 6 год.) 3 листопада вони і здійснили акцію захоплення Головного Двірця.

В цей же день поляки заволоділи Кадетською школою, і уланськими кошарами на Вульці, а 4 листопада зранку заволоділи будинком Духовної семінарії при вул. Коперніка, церквою Юра, єзуїтським городом, Дирекцією залізниць, Гицлівською горою, передмістями Клепарів і Замарстинів.

Таким чином, на 5 листопада встановилась реальна лінія фронту між українськими і польськими військами, яка проходила по вулицях Стрийська-Кадетська-Коперніка (до Ду-

ховної семінарії) — через Єзуїтський город до будинку Дирекції залізниць — далі до церкви Юра — через Городецьку на вул. Бема-Янівська-Клепарівська-старий єврейський цвинтар-Шпитальна-Замарстинівська.

Одночасно поляки вели вуличну війну в тій частині міста, якою володіли українці. По українських стрільцях кулі летіли з вікон і з дахів будинків, на них нападали на вулицях. 1 листопада по вул. Академічній вбито патрульного Михайла Панкевича, 2 листопада при вул. Городецькій, 95 вбито Михайла Голубця, 31 року життя, а на вул. Академічній вбито ножом Василя Шкондюка. 7 листопада на вул. Жовківській стріляли в лікарів, що перев'язували рани стрільцеві, а на вул. К. Людвіка кинуті в люди міну.

«Пересторога» видана Наказним Отаманом Дмитром Вітовським про те, «що мешканці мужеського полу того дому, з котрого упаде хоч один стріл, будуть здесятковані», майже не діяла. Не діяла, бо поляки для розвідницької і зв'язкової служби почали використовувати жінок.

У цій обстановці розгубився Дмитро Вітовський, втративши будь-яку здатність на організацію опору з боку українців, і подав Костю Левицькому рапорт про свою відставку. На це рішення в значній степені вплинуло і те, що, незважаючи на домовленість, 1 листопада до Львова не прибув легіон Українських Січових Стрільців.

До того ж, прибувши 3 листопада по полудні під проводом команданта Осипа Букшованого, частина легіону УССів змушена була зупинитися на Сихові, здобути Персенківку і там одержала наказ з ходу продовжити наступ на Цитадель, яку вони зайняли, і на Головний Двірць.

В акції на Головний Двірць УССи добились вирішальної переваги, примусивши поляків до здачі. І знову, тепер вже УССи, пішли на поступки, почавши переговори про умови здачі. Поки йшли переговори, Начальна команда польських військ перекинула до Головного Двірця підкріплення, яке і примусило УССів з боем відійти знову на Персенківку.

Вночі 4 листопада на Персенківку прибула друга частина УССів з Чернівців, яка здійснила під керівництвом пор. Багана новий наступ на Головний Двірць, але також зазнала поразки. На довершення польський літак скинув декілька бомб на позиції УССів на Персенківці, посіявши в їх рядах паніку. Після цих невдач УССи були відведені в Старе Село, де була проведена їх реорганізація, утворено 6 сотень і поставлено нового команданта Осипа Микитку. А

5 листопада УССи знову з'явилися у Львові. Одна сотня була скерована до косарень Ферденанта, друга — на Цитадель, третя — на Головну Пошту, четверта — до будинку Союму, п'ята — на Підзамчє. Шоста сотня залишилась в запасі.

В ситуації, що склалася, тобто з утворенням фронтової лінії у місті Львові, Українська Національна Рада прийняла рішення про заміну Д. Вітовського.

Новим (з 5 листопада) Начальним командантом українських військ був призначений Григорій Коссак, який в часі I світової війни був командантом Легіону Українських Січових Стрільців. Начальником штабу став Сень Горук.

Одночасно Українська Національна Рада видала три звернення: «Український народе!», «Українські вояки!» і «Під оружжа», якими намагається піднести бойовий дух і закликати до вступу українців до української армії.

«Український народе!

В сотвореній Тобою державі не буде поневолення нації нацією і не сміє бути панування багатших та економічно сильніших над бідними й економічно слабшими. В Українській Державі всі горожани без різниці мови, віри, роду, стану чи пола будуть справді рівні перед правом, а наскрізь демократичний лад, опертий на загальнім, рівнім, безпосереднім, тайнім і пропорціональнім виборчим праві, від громадян починаючи і на державі кінчаючи, забезпечить верховний голос у державі, демосові, масам робітничого народу. Хлібороб і робітник будуть основою і керманичем держави.

Український парламент, що вибереться і збереться зараз, як тільки край успокоїться, переведе справедливу земельну реформу, силою котрої земля великих земельних цїбр перейде на власність малоземельних і безземельних. Робітничє законодавство забезпечить робітникові 8-годинний робочий день праці, дасть безпеку на старість і нездібність до праці і взагалі повну охорону праці.

Горожане!

Найважливіша задача теперішньої хвилі є закріпити і утримати те, що створено всенародним зривом. Українські власті, горожанські і військові мають в цілім краю завести негайно лад, публічну безпечність і спокій. Проти тих, хто не схотів би підчинитися українських властей або робив би заколот, треба заступити з усією рішучістю.

Українці!

Утревалення української народної держави неможливе без народнього війська, народньої армії. Цю армію мусимо зараз сотворити, й тому взиваємо всіх Українців ставати в її лави.

Український народе!

Переживаємо велику рокову хвилю. Будуємо будучність нашої землі. Лиш єдністю, карністю і напруженням усіх сил народу можемо цю будову довести до щасливого кінця. Ніхто, хто є Українцем, не сміє відтягтися від великого діла, від жертви для щасливої будуччини грядущих поколінь. В ім'я цієї будуччини кличемо:

Одностайно, однодушно, карністю з усією рішучістю вперед!

Слава Українській Державі!

Слава Українському Війську!

Слава Українському народові!

Львів, 5 падолиста 1918 р.

Українська Національна Рада».

Зупинимось на мить на цьому документі.

Історики епохи 1939-1985 років оцінювали діяльність Західно-Української Народної Республіки як антинародну, наголошуючи на її буржуазній сутності. В розрахунок не йшло не тільки те, що історія ЗУНР — це постійна щоденна війна з поляками. Жодного дня миру з 257 днів.

Замовчувався і цей історичний документ, яким проголошується саме народна сутність майбутньої держави, бо ним запевняється передача землі малоземельним і безземельним селянам і встановлення 8-годинного робочого дня.

Ось справжній демократизм української нації!

Другим документом Українська Національна Рада звернулася до воїнів української армії, а третім — закликала всіх українців до зброї на захист здобутків Листопадового Чину.

«Українські вояки!

Ми, Українська Національна Рада, волею Українського Народу бувшої Австро-Угорської монархії найвища власть Його Держави, висловлюємо найбільший подив, найглибшу подяку і найвищу похвалу.

Весь український народ клонить перед Вами голову і дивиться на Вас як на свою Гордість і Надію.

Ваше ім'я запише історія державного визволення українського народу золотими буквами, а грядущі покоління вільних горожан Вільної України будуть во віки величати Вас як освободителів з вікового поневолення.

Вперед, аж до повного укріплення Української Держави!

Львів, 5 падолиста 1918 р.

Українська Національна Рада».

«Під оружжя!»

Український народі!

В сій хвилі важиться доля Твоя, доля Твоїх дітей, Твоїх внуків і правнуків!..

Мусимо мати передівсім своє військо, національну армію!

Сих хоробрих і безсмертною славою укритих відділів, які в сій хвилі має під рукою Українська Національна Рада, замало!

Тільки велика національна армія в цілім краю, зорганізована і готова, може переконати всіх противників, що дарма їх злість і жадоба панували над нами!

Український народі!

Ми не кличемо тебе на війну! Ми звиваємо тебе тільки, щоб Ти зрозумів небезпеку хвилі, станув зі зброєю в руці на сторожі Твого права, Твого майна, долі теперішнього і будучого покоління!.. постій же ще короткий момент за найсвятіші власні права, за найцінніше власне добро, за землю і волю!..

Коли в нас буде велика національна армія, то трудна справа упорядкування нової держави зробиться скоро і легко...

Тому кожний, хто тільки здоровий, нехай записується до української армії!..

До українського війська!

До зброї!

У Львові, 5 падолиста 1918

Українська Національна Рада,
Українська Генеральна Команда».

І така армія починає творитися по всіх повітах і містах Західної України.

Не залишилась осторонь листопадових подій і Українська соціально-демократична партія, найбільш впливова сила серед робітничого прошарку Львова.

«До робітників м. Львова

Завданням українських, польських та жидівських робітників нашого краю є тепер ввести в житте свої найбільші життєві пролетарські домагання.

Завданням свідомого робітництва в теперішній хвилині... не викликувати братовбивчі вуличні борби...

Тому спокою, до праці, до організації.

Нехай живе воля і братерство всіх народів!

Нехай живе вільна, з'єдинена самостійна Українська республіка!

Нехай живе міжнародна революційна соціальна демократія»

Львів, дня 5 падолиста 1918

За екзутативний комітет української соціально-демократичної партії Галичини і Буковини Осип Крупа, голова Антін Чернецький секретар, Семен Вітик, б. посол до парламенту».

Ви чуєте, джеісторики? Лозунгом ЗУНР був і «Хай живе воля і братерство всіх народів!», І цю республіку спочатку задушили. А потім спалюжили, забрукали чорною фарбою. А вона жила, вона була живою усі ці роки. Вона буде вічно кликати український народ до волі і незалежності.

До польського населення м. Львова, 6 листопада 1918 р. звернувся і український корпус мирового українсько-польського комітету у складі: д-ра Л. Цегельського, д-ра С. Федака, о. Т. Лежогубського, д-ра М. Лозинського, д-ра Р. Перфецького «Досить безкорисливого проливу крові, який не принесе користі ні нам, ні вам, а громаду м. Львова впхає в пропасть анархії, голоду й нужди».

Після 5 листопада 1918 р. з краю до Львова на заклик Української Національної Ради почали прибувати військові підрозділи. Така допомога надійшла з Золочева, Рава-Руської, Коломні, Снятина, Тернополя, Щирця, Комарно та інш. До Києва по допомогу з боку Української Народної Республіки виїхали д-р О. Назарук, В. Шухевич та інш. Але замість найбільш організаційно і військово міцного курія Січових Стрільців, яким командував Є. Коновалець і основу якого склали галичани, до Львова був скерований загін ім. Гонти під командою отамана Долуда.

Прийнятими заходами вдалось стабілізувати обстановку. Вони й не дали можливість полякам розвинути успіх, тому

останні вирішили чекати допомоги. Не розвинули успіху й українці. Відданий Г. Коссаком наказ про наступ фактично не був з'єднаний одним цільним планом, і звівся до локальних боїв в районі косарень Ферденанта прд вул. Городецькій, Цитаделі, Будинку сойму і Австро-угорського банку, косарень поліції при вул. Казимирівській, Головної пошти, Кадетської школи, Гицлівської гори, Двірця на Підзамчі і на Замарстинові.

З 5-го по 9 листопада вдень і вночі у Львові клекотіло як в котлі. Ось деякі з епізодів цих днів:

«Нам була чужа війна в місті. 4 листопада прибули у Львів, і дістали наказ йти до косарні Ферденанта.

Йшли вночі. Стрільці втратили певність в собі. Все видавалось якимось таємничим і загадковим, під ногами тріщало побите скло, а кожний вистріл відбивався кількакратно луною, так що тяжко було сказати звідки падав.

З кам'яниць, що оточували косарню, слали рясно кулі з крісів і скорострелів.

Тієї ж ночі ми дістали команду виконати наступ на кам'яниці при вул. Бема і обсадити їх. Але ж ми нічого не знали — не знали міста. Тому відклали наступ на слідууючу ніч.

6-го ранком ми вислизнули з косарні і опинилися під кам'яницями. Взяли дві на розі Городецької і № 3. Втримати було годі — всі інші кам'яниці і вулиця були польські.

Поляки атакували через підвали, підпалили двері.

Не ставало куль. 2 стрільці зголосилися пігнати в косарні. До них 20 кроків, але ж вулиця прострілювалася.

Вночі залишили ми кам'яниці». Інші спогади:

«рано 7.XI-1918 р. на перестанку Підбірці вивантажуємо дві гармати, муніцію і одержуємо наказ доставити їх до косарень на вул. Театинську.

Чим раз ближче до міста чути було крісову пальбу, клекіт скорострелів і гук ручних гранат.

Найбільше клекотіло в середині міста, звідки підносився стовп чорного диму, переплітаний огненними язиками. Це горіло в районі Головної пошти».

«В ці дні поляки використали в боях у Львові панцирник, який мав прочистити вул. Міцкевича і 3 Мая і відтягти Сойм ззаду.

Під охороною панцирника рушили лави поляків до удару. Покосом клалися ряди, але нестримно вони йшли вперед.

В панцирник цілється підхор. Сіцінський. І попадає в саме око, куди глядять керманич машини. Вбито водія. Виникає паніка, поляки відступають».

Тричі в цей день наступали поляки на косарні Фердинанда і тричі були відкинуті.

«8.XI наступав противник з Єзуїтського городу, щоб проскочити вул. Словацького і Секстуську і тим самим відтягти Головну пошту від решти фронту.

Пор. Ліськевич це побачив, бере стрільців і кидається на противника.

На нього кинули з кам'яниці ручну гранату. Поручник Ліськевич піймав гранату і кинув її на противника. Атаку відбито».

Оскільки вуличні бої не припинялися, Начальна Команда вводить 8 листопада польовий суд. А четвертий день йшли безуспішні бої, росло число вбитих і ситуація в місті не змінювалась.

Вже вкотре знову звучить:

«Поклик до усіх повітових Управ.

Українська держава будується.

В першій мірі мусить приступити до зорганізування наших воєнних сил...

Всі повітові організації в місцях побуту давніших доповняючих команд, нехай сейчас переведуть бранку і спис усіх здібних до оружжя від 17—35 року, а до чинної служби негайно покликати річними 1897-96-95.

Львів, дня 8 падолиста 1918

Головний військовий комісаріят
Маринович, полковник».

В цих умовах Українська Національна Рада знову приймає рішення про заміну команданта. Новим командантом Українських військ стає з 9 листопада Г. Стефанів, який встановив 1 листопада українську владу в Золочеві. Під час цього відзначився енергійністю дій, організаційністю, залізною витримкою, працьовитістю і стратегічним мисленням.

З його приходом в діях українських військ встановилась організаційна єдність, планованість операції. В армії відчулась єдина керуюча сила.

IV

А в цей час події в краї переходили наступним чином.

Б е р е ж а н и.

«4 листопада за допомогою озброєних людей з найближ-

чих сіл (Лапшин, Лісняк, Мичишів) і військового відділу під проводом пор. Олексина в місті встановлено українську владу. Повітовим комісаром обрано Івана Масляка. Повітовим командантом став сотник Бігус. По селах заряджено частинну мобілізацію. Всі державні установи зайнято. Старші поляки заявляють про свою лояльність. Жиди притримуються суворого нейтралітету».

Б і б р к а:

«В п'ятницю з 1 на 2 листопада о год. 11 ночі роззброєно жандармерію і усунено скрізь австрійські власті. Повітовим комісаром став радник К. Дуб. Мобілізацію до національної армії доручено з 7 листопада провести старшині Походжаю. Повітовим командантом призначено пор. Володимира Калиновича».

Б у ч а ч:

«Українська влада встановлена 2 листопада. В повіті існує взірцевий спокій. Поки-що всіх урядників залишено на своїх місцях. Повітовим комісаром став д-р І. Боцюрків».

Б р о д и:

«Влада в наших руках у цілому повіті. Повітовим комісаром обрано С. Левицького, повітовим командантом призначено пор. Думіна. Мобілізація проходить жваво».

Б о р щ і в:

«Повітовим комісаром обраний В. Монц».

Б о г о р о д ч а н и:

«Повітовим комісаром став Ткачук».

Г о р о д о к:

«Всі військові заведення і всі уряди знаходяться в українських руках. В місті стоїть залога в силі 200 людей. По селах зорганізовано народну міліцію. Пороблено приготування мобілізації мужчин у віці від 18 до 35 літ. Повітовим командантом є Степанів».

Г у с я т и н:

«2 листопада о 7 годині скрізь перебрано владу в українські руки».

Д о л и н а:

«2 листопада народна міліція під проводом пор. Щирби зайняла всі державні уряди. Зайнято залізничний двірць, всі косарні. Військова залога має 200 озброєних людей, 3 скоростріли. В місті і цілім долиньським повіті повний супокій і порядок».

Д р о г о б и ч:

«Повітовим комісаром обрано д-ра Миколу Бодрука».

З о л о ч і в:

«1 листопада о годині 11½ перебрали владу в українські руки за допомогою відділів 35 полку стрільців під команду отамана Стефаніва. Рівночасно обсаджено всі публичні польські інституції та державні автономічні уряди. Повітовим комісаром став Михайло Болтович. Відбувається організація стрільців, які чисельно зголошуються».

К а м ' я н к а - С т р у м и л о в а:

«Вся влада в цілім кам'янецьким повіті, в м. Кам'янка-Струмилова і в м. Буську перейшла в українські руки без проливу крові 1 листопада. Українська залога складає близько 200 чоловік. В цілях творення української армії заряджено примусовий набір ополченців української народності від 18 до 36 років. Набір починається 12 листопада. Військовими командантами стали: «Кам'янки-Струмилової четар Косаревич, Буська — поручник Войтків, залоги і УСС — четар Салик. Повітовим комісаром обрано Петрушевича».

К о л о м и я:

«Місто зайнято 1 листопада вранці 24 полком під проводом надпоручника Бемка Корженьовського і Примака. Військові транспорти обезоружуються. Можна організувати 2 полки добровольців. Повіт має до вивозу 10 вагонів бараболі і кільканадцять вагонів сіна. Повітовим комісаром обрано д-ра Стрийського. Військова управа видала відозву до населення, в якій оголосила територію Покуття українською».

К о м а р н о:

«1 листопада роззброєно поляків, влада в українських руках. Організовано міліцію. Твориться військо. Відділи війська відійшли на підтримку іншим повітам. В цілім повіті взірцевий порядок. Повітовим комісаром став д-р Іван Жоса».

К а л у ш:

«Влада перебрана. Повітовий комісар д-р Желехівський».

П і д г а й ц і:

«Відділ вояків під проводом Михайла Гоя зайняв 1 листопада місто. Почато формування нічних варт. Оголошено-військовий стан в повіті. Повітовим комісаром став О. Типчановський».

П е ч е н і ж и н:

«Місто зайнято в п'ятницю рано 1 листопада командою 14 полку під проводом пор. Сіменовича».

П е р е м и ш л я н и:

«Повіт Перемишляни перейняла повітова Українська На-

ціональна Рада 3 листопада. В цілім повіті панує спокій і порядок. У вишколі перебуває 300 вояків. Повітовим комісаром став д-р Свістель, повітовим командантом Г. Чолій. Повітова харчова управа достарчила до Львова 5 вагонів бараболі.

Просимо інформацій і дальших розпоряджень».

Радехів:

«Всюди в повіті урядує нова українська влада. Заряджено загальну мобілізацію. Повітовим комісаром став О. Росткович.

10 листопада відбулись в повіті Народні збори».

Рогатин:

«3 1 листопада у місті і повіті українська влада. Повітовим комісаром став д-р Михайло Воробець. 7 листопада ситуація стала непевна, бо озброєні елементи з полонених, що повернулись з Росії, і різної наволочі під командою лейтенанта 55 п. п. Михаськова займаються грабунком».

Рудки:

«2 листопада українські відділи під проводом посла С. Онишкевича увійшли до міста. Обсаджено всі уряди. Залізниця під контролем. Заряджено мобілізацію. Повітовим комісаром став адвокат д-р О. Марітчак, повітовим командантом — пор. З. Кульчицький. Поляки ведуть себе провокуюче».

Самбір:

«Повіт повністю перебуває в українських руках».

Сколе:

«Сколе було зайнято українцями в суботу (2 листопада) рано. Повітовий комісар Корженювський. Повітовий командант чех Пижчек. Українська влада встановлена в Синевидську, Тухлі, Лавочнім. Повіт чекає директиви зі Львова».

Сокаль:

«Влада в українських руках. Повітовим комісаром було обрано Тисовського. Що слати у Львів? Просимо машин, а харчу буде доволі».

Стрий:

«В повіті українська влада встановлена повністю. Створено українську міліцію з 500 людей. Всі комунікаційні шляхи (гостинці і залізниця) обставлені військовими патрулями. Повітовим комісаром обрано д-ра Герасиміва. Повітовим командантом став сотник Котович. В його розпорядженні 28 гармат, 2 з них відправлено до Дрогобича, 3 — до Львова.

В місті і повіті панує спокій і порядок. Життя пливе нормальним шляхом».

Стоянів:

«Влада в українські руки перейшла зовсім спокійно».

Станіславів:

«Перейняття влади відбулось вночі з 1 на 2 листопада за допомогою 95 піхотного полку. Утворено Українську Національну Раду. Міським комісаром став д-р Янович. Повітовим комісаром обрано д-ра Л. Бачинського. Повітовим командантом призначено сотника Русина. В повіті існує цілковитий спокій і лад. Поручник УСС Гнатевич проводить вербунок».

Тернопіль:

«В місті українська влада. Спокій забезпечено. Твориться армія, маса селян зголошується до війська. По селах Тернопільщини поставлені комісари, всюди спокій. Повітовим комісаром обрано Сидоряка».

Турка:

«3 листопада владу в повіті перебрано українцями. В повіті заведено військовий стан. Повітовим комісаром став В. Ріпецький. Повітовим командантом — пор. Турко».

Теребовля:

«Влада в українських руках. Повітовий комісар Заплітний».

Щирець:

«3 1 листопада всі державні влади і уряди знаходяться в українських руках. В наших руках знаходиться і все військове майно. Повітовий комісар, директор школи Малицький оголосив мобілізацію чоловіків від 18 до 45 літ. З Миколаєва і Щирця до Львова на поміч відійшов військовий відділ під проводом хорунжого УСС Миколи Опоки».

Про переобрання влади в українські руки інформували Деятин і Монастирська, Надвірна і Отинія, Товмач і Хирів, Чортків і Снятин, Жовква і Рава-Руська, Мостиська і Судова Вишня і інші міста.

Отже, всюди на українських землях Австро-Угорщини твердою ногою встановлювалась Українська влада.

Але головна загроза Львову могла наступити лише з Заходу, особливо по залізничному шляху Краків-Перемишль—Львів. Тому ще 31 жовтня Центральний Військовий Комітет попереджав український провід Перемишля про необхідність негайного захоплення влади в місті і висадження в повітря всіх мостів через Сян. Доля Львова вирішувала-

лась не тільки в краю, але й у Перемишлі. На жаль, українці Перемишля ці завдання ЦВК не виконали. Після проведеної наради, на якій визначено час повстання як і у Львові в ніч з 31 на 1 листопада і призначено командантом повстання майора Бірецького, здавалось, "все здійсниться згідно плану. Але 1 листопада українська влада в Перемишлі не була встановлена.

Упереджуючи можливі акції українців, поляки оголосили демобілізацію всіх військових частин Перемишля і ніщо, ніякі вмовлення, не переконали українських вояків залишитись в Перемишлі і стати в захист Української Держави.

— Ми своє відслужили, — відповідали вони.

Але, ми переконані, не раз потім у своєму житті вони картали себе за це. Та це каяття прийшло запізно. А тоді українська громада Перемишля, враховуючи ситуацію, змушена була закликати на допомогу околичні села. Пунктами збору визначено села: Негрибка, Яксманичі, Медицькі Холупки і Пралківці. Новий наступ на Перемишель призначено було на 2 годину в ніч з 2 на 3 листопада. І хоча замість о 2 годині ночі виступ відбувся о 5 годині ранку, проте все в цей час, на усій Східній Галичині було на боці українців і влада без проливу крові у Перемишлі перейшла в українські руки. Тут відзначились пор. Гриць Сенечко, чет. Степан Ривас, чет. Богачевський, д-р Станько. В полон захоплено 40 старшин, 100 легіонерів, в тому числі і польського команданта ген. Пухальського.

Але не повелось з мостами. Спочатку не було вибухівки. Коли ж її знайшли в Селиську, то виявилось, що ніхто з нею не знав як поводитись. А зрештою, нащо нищити людський витвір, бо влада була в місті українська, а організацією оборони зайнявся підполковник Шафранський.

Таким чином, з днем 8 листопада на всіх етнічних українських землях Австро-Угорської монархії була встановлена українська влада.

На всіх етнічних українських землях була встановлена Українська Держава. Правда, на Лемківщині українська влада була встановлена тільки в повіті Лісько.

Цю державу утворили повіти:

— У Львівському воеводстві:

Городок, Добромил, Дрогобич, Жовква, Лісько, Львів, Мостиська, Перемишль, Рава-Руська, Рудки, Самбір, Санік, Сокаль, Старий Самбір, Турка, Цішанів, Яворів, Ярослав;

— У Станіславівському воеводстві та Буковині: Богородчани, Вашківці, Вишніця Городенга, Долина, Жидачів, Заставна, Калуш, Кіцмань, Коломня, Косів, Нарвірна, Печеніжин, Серет, Сколе, Снятин, Станіславів, Сторожець, Стрий, Товмач, Чернівці;

— У Тернопільському воеводстві:

Бережани, Бібрка, Борщів, Броди, Бучач, Гусятин, Заліщики, Збараж, Зборів, Золочів, Кам'янка-Струмилова, Перемишляни, Підгайці, Радехів, Рогатин, Скалат, Тербовля, Тернопіль, Чортків.

В цих повітах проживало близько 8 млн. населення, з яких 71% було українцями, 14% — поляками, 13% — євреями, 2% — інших народів.

Показовим було і віросповідання цього населення: 63% — греко-католиків, 18% — римо-католиків, 13% — віруючих Мойсейової віри, 6% — православних.

V

У зв'язку з цим Українська Національна Рада приступила до творення перших державних органів влади. 9 листопада о 13 год. 30 хв. на своєму засіданні УНР призначила Перший Уряд — тимчасовий Державний Секретаріат у складі:

голова секретаріату і секретар фінансів — д-р К. Левицький;

секретар внутрішніх справ — д-р Л. Цегельський,

секретар закордонних справ — д-р В. Панейко,

секретар торгівлі і промисловості — Я. Литвинович,

секретар віросповідань — О. Барвінський,

секретар освіти — О. Барвінський (тимчасово),

секретар суспільного здоров'я — д-р І. Куровець,

секретар військових справ — отаман Д. Вітовський,

секретар праці і суспільної опіки — А. Чернецький,

секретар публічних робіт — д-р І. Макар,

секретар земельних справ — д-р С. Баран,

секретар судівництва — д-р С. Голубович,

секретар шляхів — І. Мирон,

секретар пошт і телеграфу — О. Пісецький.

До складу Державного Секретаріату було включено й голову Харчового Українського Уряду д-ра С. Федака.

10 листопада на засіданні Української Національної Ради, що відбулося у повному складі, Уряд склав присягу найстарішому члену УНРади д-ру Ю. Романчуку.

На цьому ж засіданні було прийняте ще одне історичне рішення: «Українська Національна Рада як найвища власть українських земель бувшої Австро-Угорської монархії в згаданню по здійсненню національного ідеалу всього українського народу доручає Державному Секретаріатові поробити потрібні заходи для з'єднання всіх українських земель в одну державу».

До речі, це відбивало настрої всіх верств Західної України. Нагадаємо, що ще 13 жовтня 1917 р. збори українського студентства у Львові прийняли резолюцію, де записали і такі слова: «Українське студентство, стоячи на ґрунті самовизначення народів, ставить одиноким оправдане, доцільне, невідкладне і справедливе домагання з'єднання всіх земель, заселених українським народом, в одну державну цілісність».

Отже, возз'єднання з Українською Народною Республікою стало головним завданням Державного Секретаріату ЗУНР.

На засіданні прийнято назву держави — Західно-Українська Народна Республіка, яку запропонував В. Охримович, і герб держави: золотий лев на синьому полі.

В цей же день після присяги провела засідання Рада Державних Секретарів, яка розглянула питання про призначення перших послів ЗУНР до Києва, до Берна, до Берліна, до Відня, до Будапешта, до Загребу, до Праги.

Послами були призначені: до Києва — Гриць Микетеїв, до Берліна — Олександр Колесса і д-р Євген Левицький, до Швейцарії — Володимир Темницький і Іван Левинський, до Відня — Євген Петрушевич і Станіслав Дністрянський.

В дні засідань Української Національної Ради по утворенню Першого уряду ЗУНР українські військові підрозділи прочистили вулиці Замарстинівську і Казимирівську, вели постійний артилерійський обстріл Стрийського парку, Кадетської школи, косарень на Вульці і Головного Двірця.

Перемишль 10 листопада переживав один з найкритичніших днів. На місто наступали польські підрозділи, яких нова українська влада міста 3 листопада випустила з-під арешту під «слово гонору», що участі у військових діях вони приймати не будуть. Дорогою ціною українці Перемишля, тай, зрештою, вся ЗУНР заплатила за свій акт милосердя. Два дні стримувала українська залога міста, основу якої становили 16 і 17-літні юнаки, що вперше взяли кріса до рук, польський наступ. І тільки тоді, коли «заговорили» гармати, молоді вояки уступили поле змагань. І без перешкод

по неушкодженим і не зруйнованим мостам, а наказ Центрального Військового Комітету вимагав їх ліквідацію у першу чергу, польські війська 11 листопада увійшли в місто.

Саме у Перемишлі формувались і з Перемишля швидко по неушкодженим залізничним коліям перекидалися польські військові підрозділи на північ під Раву-Руську, на південь під Хирів і в столицю краю Львів.

Нам шкода було нищити творіння власних рук: мости в Перемишлі, основні двірці і залізничні колії. Шкода, навіть ціною поразки визвольних змагань.

Про перебіг боїв у Львові в другій десятиденці листопада регулярно подавалися «Зведення Начальної Команди Українських військ».

Зведення від 11 листопада:

«Протягом останньої доби положення у Львові не змінилося. Настрої наших бойових сил знаменитий, підкріплення з краю напливають безнастанно.

Наші війська... розбивають всюди польські ватаги.

Поляки умістили на горбі за монастирською палатою 3 гармати і одну коло Єзуїтського городу. Наша артилерія влучними вистрілами приневолити ці гармати до мовчання і до відвороту.

На вул. Замарстинівській поляків прогнано ручними гарматами. На Персенківці наші заняли міст при Стрийській дорозі.

Вночі ворог підсунувся на один з бастіонів Цитаделі, одначе наші вояки його розбили».

Звідомлення від 12 листопада:

«На бойових становищах без перемін. Наші сили зростають, позиції чимраз сильніші. Дух наших військ незвичайно бадьорий, запровіянтованя блискуче.

В косарні Ферденанта відбиваються всі виступи ворожих відділів.

Збито польський літак».

Зазначимо, що залогою в косарнях Ферденанта командував Р. Купчинський.

Звідомлення від 13 листопада:

«Наше положення на всіх позиціях Львова дальше крисне. Наші війська держаться знаменито. Прибувають нові свіжі сили.

Поляки наступали на косарню поліції, на Казимирівський і на Персенківці».

Додамо, що до звідомлення не увійшла інформація про

заломлення першої атаки на Кадетську школу, яку 13 листопада полякам вдалося відбити.

Але в загальному намічався злам ситуації на користь військ ЗУНР, які в цей день атакували на півночі і півдні, де, зокрема, заволоділи вул. Стрийською.

На хвилі загального успішного розвитку військових дій Державний Секретаріат Військових Справ 13 листопада 1918 р. видає наступний ряд розпоряджень. Наведемо тільки розпорядження за числами III і IV.

«Розпорядок ч. IV

Військова організація Західно-Української Народної Республіки:

I. Ціла територія Західно-Української Народної Республіки ділиться на три військові області:

- A) Львів,
- B) Тернопіль,
- B) Станиславів.

II. Ціла територія Західно-Української Республіки ділиться на 12 військових округів.

A. Область Львів

- 1) Округ Львів обнімає політичні повіти Львів, Сокаль, Жовква, Городок, Рудки;
- 2) округ Перемишль обнімає повіти Перемишль, Мостиська, Доброміль, часть Березова, Санік, Лісько;
- 3) округ Рава-Руська обнімає повіти Рава-Руська, Ярослав, Яворів, Цішанів;
- 4) округа Самбір обнімає повіти Самбір, Старий Самбір, Турка, Дрогобич.

B. Область Станиславів

- 5) округ Станиславів обнімає повіти Станиславів, Богородчани, Надвірна, Товмач, Городенка;
- 6) округ Стрий обнімає повіти Стрий, Жидачів, Сколе, Долина, Калуш;
- 7) округ Коломия обнімає повіти Коломия, Печеніжин, Косів, Снятин;
- 8) округ Чернівці обнімає повіти Чернівці, Кіцмань, Заставна, Вишнівці, Серет, Вижниця, Сторожинець.

B. Область Тернопіль

- 9) округ Тернопіль обнімає повіти Тернопіль, Збараж, Скалат, Тербовля;

10) округ Золочів обнімає повіти Золочів, Радехів, Кам'янка-Струмиллова, Броди, Зборів;

11) округ Чортків обнімає повіти Чортків, Бучач, Гусятин, Борщів, Заліщики;

12) округ Бережани обнімає повіти Бережани, Бібрка, Перемишляни, Рогатин, Підгайці.

Президент Державних секретарів

д-р Кость Левицький, в. р.

Державний Секретар Військових Справ
отаман Вітовський, в. р.»

«Розпорядження ч. IV

На основі постанови Української Національної Ради з дня 13 листопада 1918 заряджую частинну мобілізацію всіх обов'язаних до військової служби горожан української народності Західно-Української Народної Республіки і так:

1. Всіх стажистів бввшої австрійської армії до 50 р. життя;
2. Річників мужви із здемобілізованої бввшої австрійської армії від 1883-1900 р.;
3. Заряджую перегляд річника 1901 та річників 1883-1900 р. в тих граничних повітах, де під час війни австрійські власти рекрута не бибірали.

Президент Державних Секретарів

д-р Кость Левицький, в. р.

Державний Секретар Військових справ
Вітовський, отаман, в. р.»

Цим же днем датовано і текст присяги Українських військ, який зложив Д. Вітовський

Наведеними розпорядженнями започаткувалось фактичне формування регулярних військових підрозділів в краю, які стали зародком майбутньої Української Галицької Армії. Оскільки більш детальних розпоряджень і інструкцій не поступало, ці військові підрозділи почали виникати стихійно, без жодних обмежень на чисельність і на жаль, на етапі ви-некнення між ними відсутніми були будь-який зв'язок і координація дій.

Між тим в наступні дні, а саме 14 і 15 листопада українські війська у Львові добивались нових успіхів, зміцнювали і розширювали свої позиції. Особливо значним був успіх на півночі, де поляків відкинуто було в район вулиць Граничної, Короля Яна III і св. Мартина і захоплено міську різницю.

В здобуття цих успіхів значна роль належить і Козацькому загонові ім. Гонти під керівництвом отамана Долуда, що прибув з Великої України на допомогу своїм братам на Заході.

Звідомлення Начальної Команди Українських військ від 15 листопада:

«Положення наших військ у Львові знову скріпилось. Тверда їх постава на зайнятих становищах доводить неприятеля до зневіри і ослабила його бойову енергію. Оконечна перемога недалеко».

Звернімо ще раз свою увагу на останні слова звідомлення: «Оконечна перемога недалеко».

В ті листопадові дні як українська, так і польська сторони вважали: хто володіє Львовом, той володіє краєм. А тому всі сили обидвох сторін скеровували на Львів.

І отже злам опору і захоплення ініціативи у Львові визначав якщо не все, то досить багато в українсько-польській війні.

Найбільш захищеною польською залогою залишалась Кадетська школа, якою і 15 листопада під час другого наступу знов завладати не повелось.

Для зміцнення військової дисципліни і організованості Державний Секретаріат військових справ 16 листопада вводить військовий трибунал і організовує основи судочинства.

В прийнятому цього дня «Тимчасовому законі про адміністрацію ЗУНР» зазначалось:

«§ 4 Начальним повітовим органом політичної адміністрації є повітовий комісар.

§ 5 Його іменує і усуває Державний секретар внутрішніх справ...

§ 12 Суди, пошта, телеграф, залізниця є виїняті з команди повітового комісара».

Звідомлення Начальної Команди Українських військ від 17 листопада:

«Положення у Львові дуже корисне...

На стрийським передмісті сильні ватаги прорвалися рано крізь парк. Боротьба тривала до вечора.

В районі Клепарівської вулиці ворожі сили наступали ціле пополудне головню по вул. Газовій і Під Дубом. Ворога відкинуто».

Знову, як дві попередні, атака на Кадетську школу не принесла успіху.

Але паніка серед польських легіоністів все зростала.

Гось у цій ситуації приймається рішення, яким, як показали наступні події, перекреслено всі здобутки, досягнені за перші 17 днів листопаду.

Воно промовляло словами «Зведення Начальної Команди Українських військ» від 18 листопада:

«На гаряче бажання польських громадських кругів, а також на прохання нашої ворожої сторони НК українських військ у Львові згодилася на 48-годинне завішання зброї у всіх бойових районах.

Роз'єм почався дня 18 листопада с. р. о 6 год. рано однак може бути зірваний за попереднім тригодинним попередженням.

Один пушечний вистріл нашої артилерії має повідомити мешканців загрожених районів про еventуальне підняття дальших воєнних операцій».

З «Звідомлення Начальної Команди Українських військ» від 20 листопада:

«Завішання зброї, заключене між обома сторонами у Львові, продовжено на дальших 24 години с. р. від 6 год. рано дня 20 с. м. до 6 год. рано дня 21 с. м.».

Недівлячись на продовжене перемир'я, о 6-30 ранку почався польський наступ на косарні Ферденанта і тривав мало не до восьмої.

Спочатку зроблено спробу мінами пробити прохід у стінах. З цього нічого не вийшло. Зрештою їм вдалося підпалити барак і під прикриттям диму поляки пішли на приступ. Але й ця акція не вдалась. І, запобігаючи розгрому, поляки згадали про перемир'я.

Відволікаючим маневром, яким стала саме ця акція, польська сторона прикрила прибуття до Львова по діючій залізниці Перемишль-Львів військ під командою підполковника Токажевського у складі 1370 жовнірів і 8 гармат.

Широко спланованою акцією 20 листопада здійснено також перекидку польських військ з Перемишля до Хирова і Рава-Руської.

21 листопада о 7 годині ранку польські війська почали військові дії по всьому українсько-польському фронті у Львові, в яких прийняли участь і новоприбулі підрозділи під командою генерала Роя.

Основу плану складав обхід українських військ з півночі і півдня з метою замкнути їх у кільце у Львові. Проте, атакуючи з півдня, польські війська дійшли тільки до Личакова, а на півночі вони були зупинені підрозділами УССів.

В здобуття цих успіхів значна роль належить і Козацькому загону ім. Гонти під керуванням отамана Долуда, що прибув з Великої України на допомогу своїм братам на Заході.

Звідомлення Начальної Команди Українських військ від 15 листопада:

«Положення наших військ у Львові знову скріпилось. Тверда їх постава на зайнятих становищах доводить неприятеля до зневіри і ослабила його бойову енергію. Оконечна перемога недалеко».

Звернімо ще раз свою увагу на останні слова звідомлення: «Оконечна перемога недалеко».

В ті листопадові дні як українська, так і польська сторони вважали: хто володіє Львовом, той володіє краєм. А тому всі сили обидвох сторін скеровували на Львів.

І отже злам опору і захоплення ініціативи у Львові визначав якщо не все, то досить багато в українсько-польській війні.

Найбільш захищеною польською залогою залишалась Кадетська школа, якою і 15 листопада під час другого наступу знов заволодіти не повелось.

Для зміцнення військової дисципліни і організованості Державний Секретаріат військових справ 16 листопада вводить військовий трибунал і організовує основи судочинства.

В прийнятому цього дня «Тимчасовому законі про адміністрацію ЗУНР» зазначалось:

§ 4 Начальним повітовим органом політичної адміністрації є повітовий комісар.

§ 5 Його іменує і усуває Державний секретар внутрішніх справ...

§ 12 Суди, пошта, телеграф, залізниця є вийняті з команди повітового комісара».

Звідомлення Начальної Команди Українських військ від 17 листопада:

«Положення у Львові дуже корисне...»

На стрийським передмістю сильні ватаги проредлись рано крізь парк. Боротьба тривала до вечора.

В районі Клепарівської вулиці ворожі сили наступали ціле пополудне головню по вул. Газовій і Під Дубом. Ворога відкинуто».

Знову, як дві попередні, атака на Кадетську школу не принесла успіху.

Але паніка серед польських легіоністів все зростала.

І ось у цій ситуації приймається рішення, яким, як показали наступні події, перекреслено всі здобутки, досягнені за перші 17 днів листопаду.

Воно промовляло словами «Зведення Начальної Команди Українських військ» від 18 листопада:

«На гаряче бажання польських громадських кругів, а також на прохання нашої ворожої сторони НК українських військ у Львові згодилася на 48-годинне завішання зброї у всіх бойових районах».

Роз'єм почався дня 18 листопада с. р. о 6 год. рано однак може бути зірваний за попереднім тригодинним попередженням.

Один пушечний вистріл нашої артилерії має повідомити мешканців загрожених районів про еventуальне підняття дальших воєнних операцій».

З «Звідомлення Начальної Команди Українських військ» від 20 листопада:

«Завішання зброї, заключене між обома сторонами у Львові, продовжено на дальших 24 години се є: від 6 год. рано дня 20 с. м. до 6 год. рано дня 21 с. м.».

Недिवлячись на продовжене перемир'я, о 6-30 ранку почався польський наступ на косарні Ферденанта і тривав мало не до восьмої.

Спочатку зроблено спробу мінами пробити прохід у стінах. З цього нічого не вийшло. Зрештою їм вдалося підпалити барак і під прикриттям диму поляки пішли на приступ. Але й ця акція не вдалась. І, запобігаючи розгрому, поляки згадали про перемир'я.

Відволікаючим маневром, яким стала саме ця акція, польська сторона прикрила прибуття до Львова по діючій залізниці Перемишль-Львів військ під командою підполковника Токажевського у складі 1370 жовнірів і 8 гармат.

Широко спланованою акцією 20 листопада здійснено також перекидку польських військ з Перемишля до Хирова і Рава-Руської.

21 листопада о 7 годині ранку польські війська почали військові дії по всьому українсько-польському фронті у Львові, в яких прийняли участь і новоприбулі підрозділи під командою генерала Роя.

Основу плану складав обхід українських військ з півночі і півдня з метою замкнути їх у кільце у Львові. Проте, атакуючи з півдня, польські війська дійшли тільки до Личакова, а на півночі вони були зупинені підрозділами УССів.

Схопивши задум польської сторони, але не знаючи реальної ситуації на півночі і півдні, Начальний Командант українських військ Г. Стефанів, побоюючись оточення і не віруючи у спроможність захисту локальних об'єктів у Львові а, зрештою, і розгубившись, віддав наказ про залишення Львова українськими військами.

Цим наказом був заскочений уряд ЗУНР, йому спротивились старшини і УССи. Але Г. Стефанів переконав і Державний секретаріат, і старшин і о 20 годині відступ почався. Пунктом збору військ було визначено село Куровичі. Єдині, хто не підкрився і не сприйняв цього наказу, лишилися УССи. Вийшовши зі Львова, вони зупинились на його околицях в селах Підбірці, Лисиничі, у Винниках і Чижках.

В цей же день 21 листопада польські війська заволоділи Хировом, а ще через декілька днів Рава-Руською. Ось якою поразкою обернулось для українських військ не прийняття акцій до зруйнування залізничних віток Перемишль-Хирів, Перемишль-Львів, Яворів—Рава-Руська.

Після одержання відчутного удару формування українських військ значно активізувалося.

На півночі української Галичини повстали військові групи, які прибрали назви місць формувань: сокальська, угнівська, белзька, равська, яворівська і янівська. Ці формування склали групу Північ, команда якої перебувала в м. Сокалі.

На півдні української Галичини сформувались такі військові групи: щирецька, рудецька, крукенецька, хирівська (Глибока), карпатська, команчівська, лотовицька, старосамбірська, наварівська. Вони становили так звану групу Південь, команда якої перебувала в м. Самборі.

Проти Львова формувались військові групи Схід і Старе Село.

Характерною особливістю цих формувань була та, що під прапори Українських військ через брак власних старшин почали ставати німецькі, австрійські, угорські, чеські, хорватські та ін. офіцери.

Значна кількість старшин-офіцерів була на посадах командантів і начальників булав (штабів). І не для всіх цих старшин українська справа була близькою. Вони були просто військовими. Любили війну заради війни.

Тих, хто по справжньому, як рідну для себе, прийняв українську справу можна перерахувати на пальцях. Це: А. Кравс, А. Вольф, А. Бізанц, В. Тінкаль, Д. Кануків, Ви-металь, Ляер, Клей. Але із понад них виділялась постать

А. Шаманека, найширшого українця серед усіх іноземців, який українській справі присвятив усього себе.

Умови українсько-польських змагань листопадових днів сприяли тому, що найбільш вишколеними і організованими стали групи Схід і Старе Село, що склалися з кількох куренів, відділів піхоти і з кільканадцяти батарей.

В цих днях (після 21 листопада до 10 грудня) на кожній ділянці українсько-польського фронту відбувались бої місцевого значення.

До серйозних сутичок відноситься наступ поляків на Підбірці, який був відбитий. 3 грудня українські військові підділи розділи знову заволоділи Хировим і Рава-Руською, зайняли Яворів, повели активні бої під Городком (4 грудня), Дублянами і Ляшками Мурованими (6 і 7 грудня), здобувши їх, під Лобачівим (8 грудня) і під Чесанівим (9 грудня).

Отже фактично війна стала іншою (з міста вийшла на поле) і вимагала нового підходу, нових людей, нового принципу організації і стратегії дій Української Армії.

Проте і за цих нових умов основною позицією, основним напрямком військових дій Державний Секретаріат і Президент ЗУНР вважали дії по опануванню Львовом. Цій ідеї було підпорядковане все: і вибір командантів і планування операцій. Та для реалізації цієї ідеї вони не зуміли знайти в своєму оточенні відповідних військових діячів. Тим-то і опинились на чолі українських військ генерал російської армії М. Омелянович-Павленко (старший), як командант, і полковник російської армії С. Мишковський, як начальник штабу. Ім обом і випала історична доля формування регулярної Української Галицької Армії.

Основи організації УГА були детально розроблені С. Мишковським в грудні 1918 р. Цей план базувався на врахуванні всіх військових українських груп, що вже діяли на фронті. Планом передбачалось утворення 3 військових корпусів, кожний з яких повинен був складатись з 4 бригад, а кожна бригада з 5-6 куренів.

Але до реалізації цього плану Державний Секретаріат Військових Справ приступив лише з початком 1919 року, бо треба було будь за що опанувати Львовом.

І на розробку планів операцій здобуття столичного міста ЗУНР зкерувала усі дії Начальна Команда Галицької Армії, місцем постою якої було обрано м. Ходорів. Весь уряд ЗУНР, що 21 листопада змушений був залишити Львів, переїхав до Тернополя, військовим командантом якого був слав-

ний УСС або як про всіх УССів 1914-1916 р. р. казали «стара війна», д-р Никифор Гіряк.

VI

Перший наступ на Львів

Підготовка до загального наступу на Львів почалася у другій декаді грудня, коли вже офіційно була створена Галицька Армія. Тим-то дану операцію слід розглядати як першу сплановану і проведену бойову операцію Начальної Команди Армії. До виконання наступу були залучені найбільш організаційно сформовані бойові групи «Старе Село», «Щирець» і «Схід». При цьому безпосередній наступ мали здійснити групи «Старе Село» і «Щирець». Перша мала повести наступ з півдня, друга — з південного заходу з метою оволодіти Головним залізничним Двірцем. Група «Схід» мала завдання відволікти на себе певну частину польських військ на півночі і сході. Початок операції призначався на 27 грудня.

В цей час після боїв початку грудня лінія фронту довкола Львова проходила через Брюховичі—Збоїська—Кривчиці—Майорівку — Пирогівку — за Козельниками — за Соکیلниками — за Скнилівом.

На півночі фронтова лінія встановилася через Сокаль—Белз — Немирів — Яворів, а на Півдні — через Городок на Хирів.

Враховуючи важливе стратегічне значення здобуття Львова, наступаючі частини були посилені новими бойовими силами. Зокрема, до групи «Старе Село» були підпорядковані: 1-й Станиславівський курінь, 1-й Бережанський курінь, 1-й Коломийський курінь і 1-й курінь з бригади УСС. Групу посилено 10 батареями, що включали 10 гаубиць і 1 далекобійну. Групу «Щирець» підсилено Козятинською окремою піхотною бригадою у складі 1200 стрільців. Загальна чисельність бойових сил, які залучались до даної операції налічувала 4000 стрільців і біля 16 батарей.

Зосередження такої кількості бойових підрозділів на думку Начальної Команди повинно було би забезпечити успіх. Ми вже звертали увагу на велику кількість іноземців у складі Галицької Армії, які обіймали керівні пости, особливо її стратегічну частину. Очевидно, це і було основним джерелом витоку інформації, яка відразу ставала доступною ворогові. Так було впродовж всієї українсько-польської військової кампанії.

Тому, поробивши необхідні приготування, польська група полк. Сопотіцького в складі 2400 стрільців, 24 скорострільів, 150 кіннотників і 10 гармат 24 грудня прибула в Городок. І випереджуючим ударом 25 грудня ця група здобула Любін Великий, 26 грудня здобула Ставчани, 27 грудня здобула Оброшин та Рудно і 28 грудня увійшла на допомогу польським військам у Львові.

Своїм вищадом вона вивела з бойового ладу групу «Щирець» і значно посилена військовою обороноздатність Львова.

Проте Начальна Команда ГА не змінила свого плану і 27 грудня наступ на Львів почали групи «Схід» і «Старе Село». Станиславський курінь здобув Сихів, курінь УСС—Зубру. 28 грудня війська ГА групи «Старе Село» зайняли Міські Пасіки, Соکیلники, Боднарівку (курінь УСС), Козільники й Персенківку (Коломийський курінь). В цей же день УСС після здобуття Боднарівки дійшли до Кульпаркова.

Група «Схід» стала під Личаковим і захопила бровар Грунда. І хоч група «Щирець» в ці дні відбила Любін Великий, але Ставчани і Оброшина здобути не вдалось. Обходячи їх, група захопила Скнилів, але підтримати дальше наступ на Львів не змогла.

Через це наступ українських військ був фактично зупинений.

Станом на 29 грудня лінія фронту довкола Львова була наступною: Брюховичі — Рясна-Руська — Малехів — бровар Грунда — Пасіки Міські — Персенківка — Кульпарків — Скнилів — Зимна Вода.

Загальна лінія фронту в переддень нового 1919 року простягалась від Тісни до Хирова й попри Перемишль до Львова, і далі на Яворів—Любачів—Рава Руську і до Крилова на Холмщині. Це означало, що за листопад і грудень місяці 1918 р. польські війська заволоділи 10 (з 59) повітами, в яких на початку листопада була проголошена Західно-Українська Народна Республіка.

З 2 січня уряд ЗУНР свою діяльність переніс до Станиславова у більш віддалений від фронту регіон, де був сформований уряд на чолі з д-р. С. Голубовичем і були прийняті основні закони нашої республіки.

Другий наступ на Львів

Почався новий 1919 року 62 день існування ЗУНР, а бойової регулярної української армії так і не було створено.

Був уряд, був командант ГА Омелянович—Павленко, що заступив на цей пост 10 грудня 1918 р., а армії не було — лише окремі військові з'єднання, дії яких були розрізнені. План, розроблений полковником Мишковським, по організації Галицької Армії, майже не втілювався у життя.

Не розуміючи військової ситуації, уряд ЗУНР і далі стояв на позиції, що саме оволодіння Львовом зумовить польську сторону зупинити військові дії.

Саме через те він наполягав на розробці операцій подальшого наступу на Львів. Він призначений був на 11 січня. І на цей раз, випереджаючи наступ українських військ, поляки здійснили ряд випадів в районах Рава-Руської, Львова і Городка.

6 і 7 січня група ген. Ромера, що дислокувалась в Рава-Руській, проломила лінію оборони, яку займала довкола міста група Північ, і 8 січня здобула м. Жовкву. Здобувши 9 січня Куликів, ця група прорвалась до Львова, зміцнивши контингент польських сил у місті, хоч і зазнала по дорозі відчутних втрат. 6 і 8 січня випадом зі Львова поляки зайняли Рясну—Руську, Домажир і Козичі, Мшану і Суху Волю.

Проте 10 січня зустрічним ударом українські війська, що творили групу «Янів», примусили поляків повернутись у місто Львів.

Третій випад поляки здійснили на Півночі на Угнів і Сокаль 7 і 8 січня. Але і тут істотного успіху досягнуто не було.

Згідно плану другого наступу на Львів головна роль знову була відведена військовим угрупованням «Старе Село» і «Щирець».

Розпочавши наступ 11 січня, 2-й курінь УССів здобув Лапівку, Бережанські курені — Сигнівку, 1-й і 3-й курені УССів — Скнилів. Але підтримки з боку груп «Старе Село» і «Схід» вони не одержали. Коломийські курені зав'язали в боях під Персенківкою, а Станиславівські в боях під Пасіками Міськими. Не вдався наступ на Львів групі «Схід».

Несподіваним для Начальної Команди Галицької Армії виявився наступ поляків зі Львова, який вони самі почали 12 січня.

А в південно-західному напрямку в цей день поляки зустрічним ударом заволоділи Скнилівом. 13 січня наступом на Коломийські курені польські групи зайняли Боднарівку, хутір Глинцівку, Козельники.

Але зустрічним ударом, який здійснено було командантом

групи «Старе Село» О. Микиткою, українські війська опанували і Козельниками, а, відтак, і Персенківкою.

11 січня на Західному напрямі польські війська, що закрипились у Городку і Мшані, допомагаючи польським підрозділам у Львові, атакували Бережанські курені в районі Сигнівки і відкинули їх до Басівки. 13 січня вони здобули Любін Великий і Бартатів. Саме в цей час групі «Рудки» підоспіла допомога у вигляді 2 сотень групи «Хирів», які вибили поляків з с. Бучали і с. Замковичі і здобули втрачені Угерці. Ця протидія українських військ обумовила тимчасову зупинку бойових операцій. А в цілому і другий наступ на Львів слід вважати невдалим.

По ньому бойова лінія українсько-польського фронту довкола Львова стала на позиціях:

— Басівка, Сокольники, ліс Освіча, Козельники, півн. Сихова, Пасіки Міські, Чортівська Скала, Лисиничі, Сороки, Ляшки Муровані, Малехів, Лиса Гора, Брюховичі, Рясна—Руська, Козичі, Домажир і Карачинів.

На цій лінії на терені українсько-польської війни спокій на Львівському відтинку фронту запанував до половини лютого 1919 р., під час якого і проведено організаційне творення Галицької Армії.

Проте на інших ділянках фронту локальні бойові операції не вгавали як на Півдні, так і на Півночі. Бої проходили з перемінним успіхом. З Хирова поляки на початку лютого здійснили ряд виступів на Вовчу Долішню, Болозів Горішній і Чишки, але зазнали великих втрат.

21-27 січня на Півночі з Рава-Руської польські війська здійснили атаку на Угнівську і Равську групи. Під час цього наступу полякам вдалося зайняти Угнів і Белз. Але дальший наступ їх був зупинений ударом з Півночі Сокальською групою.

Не принесли успіхів полякам і наступи з Любачева на Грушів, Немирів і Краковець.

Не увінчався зміною лінії фронту і наступ поляків проти Янівської групи і групи «Рудки».

В той самий час українські війська успішно стримували і знищували перекидку військових підрозділів і техніки по залізниці Перемишль—Львів.

Отже, лише після того як і другий наступ на Львів не приніс бажаного успіху, почалося фактичне творення органі-

зацінно-з'єдиненої Галицької Армії, яке здійснювалось за активною участю реорганізованого уряду ЗУНР, обраного 4 січня 1919 року; і. «Виділу Української Національної Ради», з президентом Є. Петрушевичем на чолі і 9 членами: д-р Л. Бачинський, інж. О. Попович, С. Вітик, А. Шмігельський — члени президії, д-р А. Горбачевський, д-р Т. Окуневський, д-р М. Новаківський, о. д-р С. Юрик, Г. Дувірак. Секретарями були призначені:

д-р С. Витвицький, о. Устіянович, С. Сілецький.

Одночасно Державний секретаріат було призначено у складі: С. Голубович (президія, фінанси, торгівля, промисловість), І. Макух (внутрішні справи), А. Артимович (просвіта), М. Мартинець (рільництво), І. Мирон (шляхи, пошта), Л. Цегельський (закордонні справи), Д. Вітовський (військо), інж. М. Козаневич (публічні роботи), Й. Бурачинський (судівництво), О. Барвінський (віросповідання).

У зв'язку з відбуттям до Парижа на Міжнародний конгрес Д. Вітовського, з 13 лютого секретарем військових справ призначено В. Курмановича. Він же став одночасно і начальником штабу замість Є. Мишковського.

Січень 1919 р. в історії України став особливо знаменним, бо 22 січня на площі біля Софіївського собору було проголошено «Акт злуки» Української Народної Республіки і Західно-Української Народної Республіки в одну Українську Народну Республіку. Отже, 22 січня 1919 на історичній арені світу, вперше після 1340 р., повстала возз'єднана вєдино Самостійна Соборна Україна. А ЗУНР прийняла назву — Західна Область Української Народної Республіки (ЗОУНР).

Створена Галицька Армія мала таку структуру:

I корпус (командант В. Курманович з 13 лютого О. Микитка, начальник штабу Вірмбрандт, з 13 лютого отаман І. Куніш) складався з чотирьох бригад Сокальської (командант сотник О. Демчук), Равської (командант — сотник Ю. Головінський), Угнівсько-Белзької (командант — отаман Б. Шашкевич) і Янівської (або Яворівської) (командант — полковник А. Долуд). Пізніше цим бригадам були присвоєні номери відповідно 5, 6, 9 і 10. До складу корпусу входив і 1 кінний полк.

Майже до травня місяця війська корпусу займали і вели військові операції на лінії фронту Краківець — Немирів — Рава-Руська — Белз — Сокаль.

Основою корпусу стали всі військові групи, що діяли на Півночі від Львова. Команда корпусу перебувала в м. Кам'янка-Струмилова.

II корпус (командант полк. М. Тарнавський, начальник штабу пполк. Й. Папп де Яноші) складався з бригади УСС (командант отаман О. Букшований), Коломийської (командант — пполк. Ф. Тінкаль до 13.02 О. Микитка), Бережанської (командант — пполк. А. Вольф) і Золочівської (командант отаман С. Шухевич); бригад, які мали номери відповідно 1, 2, 3 і 4.

Корпус створено на базі військових груп «Схід», «Старе Село» і «Наварія».

Оскільки основною лінією фронту була лінія довкола Львова (Грибовичі—Наварія), корпус ще називався і Обсадним. Команда корпусу дислокувалася у м. Бібрка.

III корпус (командант полковник Г. Коссак, начальник штабу пполк. К. Долежалъ).

Команда корпусу мала осідок в м. Стршо. Корпус сформовано на базі груп Лютовиська, Хирів, Крукеничі, Рудки, Щирець.

Структурно корпус об'єднував 7 Стрийську бригаду (командант пполк. А. Бізанц), 8 Самбірську, створену на базі групи «Рудки», бригаду (командант — отаман К. Гофман), 1 Гірську бригаду (командант — отаман В. Черський), а також окремі групи «Крукеничі» (командант — полковник В. Шепель) і «Глибока» (командант — сотник М. Федик).

Самбірська бригада і групи «Крукеничі» і «Глибока» творили у складі III корпусу окреме військове з'єднання, яким команду обіймав полк. А. Кравс. Крім стрілецьких (3-6) куренів, до складу бригади входив відділ кінноти і один полк артилерії.

Лінія бойових дій корпусу до травня 1919 року проходила через Хирів — Перемишль — Судова Вишня — Городок — Бартатів.

На момент організації в Галицькій Армії було 45 куренів, 40 батарей і кілька сотень кінноти. Це становило 25000 крісів, 150 гармат, 600 шабель. На озброєнні була легунська сотня (повстала в грудні, постій був у Красне) і 2 панцирні поїзди, що діяли на лінії Ходорів—Львів, Самбір—Львів, Стрий—Львів.

З лютого 1919 року утворено Головну Команду Постачання Галицької Армії, командантом якої став полк. Г. Стефанів і «Етапну Станційну Команду».

Вовчухівська операція

В першій половині лютого Начальна Команда ГА під керівництвом В. Курмановича підготувала нову наступальну операцію, в основу якої знову було покладено ідею звільнення міста Львова, але дещо обхідним маневром. Її планувалось здійснити у три етапи. На першому війська III корпусу мали завдання опанувати важливою транспортною артерією Перемишль—Львів і тим самим відрізати шлях до Львова. Завдання другого етапу, основна роль на якому покладалась на II корпус, оволодіти містом Львів. І, нарешті, третій етап включав здобуття Перемишля і вихід на рубіж р. Сян.

Активну допомогу при проведенні I етапу мали надавати війська II-го і I-го корпусів, проводячи військові акції на своїх лініях фронту. Так II-й корпус мав турбувати польські війська докола Львова, а I-й — здійснювати атакуючі випади в околицях Рава—Руської і Белза.

Реалізація-цього плану, що увійшов до історії ГА під назвою Вовчухівська операція, розпочалась 16 лютого 1919 року обстрілом польських військ на лінії Судова Вишня—Городок і у Львові. 17 лютого бойові частини VII бригади УГА рішучим проривом оволоділи Любінем Малим і Дубовою Долиною, II-й корпус у цей день зайняв Збоїска і Маріївку під Львовом. Одночасно група «Рудки» зайняла Вовчухи і Бар, Янівська група зайняла Гартфельд, а Яворівська група зруйнувала в районі Заріччя залізничний шлях і оволоділа Борятином.

18 лютого група «Рудки» зруйнувала залізницю в районі Браткович і оволоділа Довгомостиськом, а група «Крукеничі» здійснила наступ на Медику.

19 лютого польська залага Городка зробила спроби оволодіти Вовчухами і Бар, а залага Перемишля — Довгомостиськом. Після жорстоких боїв поляки оволоділи цими населеними пунктами.

20 лютого поляки вирішили розвинути успіх і з Вовчухів вдарили на Долиняни і Добряни, але були відкинуті І кураем УССів.

Поразкою закінчились і всі протинаступи польських військ 21 і 23 лютого на Попелі і Стоділки.

Постійні бої з 17 по 20 лютого в районі Рава-Руської і Белза вели українські війська I-го корпусу.

І вздовж відтинку фронту українські війська забезпечили собі відчутну перевагу і готові були завершити виконання I етапу наступальної операції.

Саме в цей час 24 лютого з Парижу прибула місія ген. Бертельмі від Мірової конференції, яка виробляла заходи до залагодження миру між Польщею і ЗУНР.

Український фронт в цей час простягся від Поріччя ґрунтового через Найгорф — Угерці Незабитівські — Стоділки — Долиняни — Вовчухи — Милятин — Бар — Довгомостиська.

Незважаючи на роботу комісії, польська сторона проводила військові акції і 26 лютого зайняла знову Вовчухи. Комісія запропонувала лінію кордону між Польщею і ЗУНР, яка увійшла в історію як Лінія Бертельмі. Вона простяглася від північної границі Галичини вздовж р. Буг до Кам'янки Струмилової, вздовж східних повітів Жовква — Львів — Перемишляни — Бібрка — Потік Білий—Соколівка—Вибранівка, південною границею Львівського повіту, а далі східною границею повітів Рудки, Дрогобич, Турка.

Під час роботи комісії з 25.02 по 1.03 бойові дії обидві сторони не вели.

Оскільки за цією лінією місто Львів відводився полякам, Уряд ЗОУНР відкинув пропозицію місії Бертельмі і 2 березня українсько-польські військові акції було відновлено.

Впродовж 2-6 березня велась позиційна війна і здійснювалась передислокація сил. Цю передислокацію за час роботи комісії більш ґрунтовно провели поляки.

6 березня на військовій нараді в Рудках ген. М. Омелянович-Павленко здійснив локальну реорганізацію, поділивши всі українські війська південного фронту на чотири бойові групи. Група «Городок» з командантом сот. Станіміром, бригада УСС, група «Судова Вишня» з командантом сот. Ліськевичем і загін пор. Голинського.

Ранком 7 березня польські війська наступом з Вовчухів і Черлян зайняли Долиняни, Ебану та Стоділки. Пополудні українські війська пішли в протинаступ і після жорстокого бою оволоділи не тільки втраченими ранком позиціями, але й зайняли Вовчухи, Родатичі, Бар і Довгомостиська. 8 березня бригада УСС здобула Братковичі. Звитяжні бої вела група «Городок» між Городком і Черлянами, а група Ліськевича між Родатичами і Судовою Вишнею.

Яворівська бригада першого корпусу зайняла Борятин і Годиню, група «Крукеничі» активно боролась в районі Медики.

Повністю зруйновано було залізницю від Городка до Княжого Мосту.

В часі між 9 і 11 березня вся міць української армії скерована була на здобуття Городка. УСС і Янівська група здобули Гартфельд, Галигани, Речигани. Група «Городок» зайняла передмістя Городка, Періччя Любінське і Черляни. Почався масовий відступ поляків з фронту. Зажеврила надія здобуття Львова. Вирішити долю міста міг ще один вивірний удар. Але його українські війська не здійснили. Цей удар провідник операції отаман Кравс планував здійснити наступним чином: замість прямого атакування Львова він планував повернути всі сили на Судову Вишню і об'єднавшись з групами «Хирів» і «Крукеничі» у складі 5½ куренів піхоти і 6 батарей, завдати полякам на цьому напрямку остаточної поразки. В результаті цього Львів опинився в кільці.

Але цей план відмовився виконувати командант III корпусу Г. Коссак. Ця відмова і відіграла вирішальну роль у провалі Вовчухівської операції, а відтак і усієї боротьби УГА за Українську Державу. Бездіяльно виявилась в цей час і Начальна Команда.

Використовуючи нерішучість командування УГА, поляки ударом із Судової Вишні 15 березня зайняли Борятин, 16.03 — Довгомостиська. 18 березня поляки повністю завладіли всіма перед тим втраченими позиціями.

Вовчухівська операція висвітлила неспроможність Начальної Команди узгоджувати і координувати дії корпусів. Фактично здійснювалась вона лише силами III корпусу. II корпус займав стан облоги Львова і фактично не діяв. Так само бездіяльними залишились і групи Хирівського напрямку.

Дивно, що уряд ЗОУНР після цього не прийняв заходів щодо зміцнення або й заміни керівництва ГА. Це очевидно засвідчує те, що саме політики, саме уряд ЗОУНР вперто домагався реалізації мильної ідеї здобуття Львова як вирішального фактору в українсько-польській війні.

До речі, ще в грудні 1918 року полк. С. Мишковський пропонував питання Львова розв'язати спланованими двома далекими ударами на Краків і Люблін. Але розуміння і підтримки його план не знайшов.

В Українській армії почався розлад, недовіра до військового проводу, який у більшості своїй був іноземним, зневіра у боротьбі. Сподівання, що з приходом ген. М. Омеляновича-Павленка Галицька Армія стане організаційно єдиною не справдилися.

Не повіяло новим духом, не чути було міцної руки, одне розчарування. Він був добродушна людина, а не військова постать. Він чувся чужим. Ні разу не одягнув однострою УГА, а волів ходити без жодних ознак.

Невдоволенням стрільців скористались поляки, що спільно з панічно настроєними елементами сіяли смуту серед українських стрільців.

Начальна команда змушена була поробити певні зміни. Так командантом III корпусу був призначений генерал російської Армії Гембачів. Проте ця заміна, як показав час, була невдалою. Генерал не виявив себе нічим. Хоч під його началом були командант бригади А. Бізанц і командант дивізії підпол. А. Кравс. Поляки проломили при ньому фронт під Любінем і Самбором. І лише тоді, коли на всьому відтинку від Городка—Любіня аж до Словацького кордону поляки почали масовий наступ, командантом III корпусу був призначений бойовий старшина — полковник Антін Кравс.

Незвичайно вдалим стало призначення нового начальника генеральної булави II корпусу австрійця Альфреда Шаманека. Він влив свіжу теплу кров. Палкий, гнучкий ум, рішучий, знаток теорії. Всі його рішення були повні фахового, військового знання.

26 і 27 березня українські війська здали Краківець, Яворів, Янів. Частина I корпусу змушені були відійти на лінію Верещиця—Магерів. 28 березня поляки займають Брюховичі і Бірки.

Тоді і Державний Секретаріат, і НК УГА самі звернулися до поляків про перемир'я. Як умови миру поляки поставили вимогу відхід Українських військ на лінію Бертельмі.

З умовою миру уряд ЗОУНР звернувся і до Найвищої Ради в Парижі. І, чекаючи відповіді, припинив будь-які військові дії. А поляки, навпаки, відбивали позицію за позицією. І військові дії вони не припиняли навіть після запевнення представників Польщі в Парижі 17 квітня про готовність до миру з Україною. Активні військові дії вони не припиняли навіть тоді, коли в Галичині перебувала нова комісія Мірової конференції на чолі з генералом Бота (середина травня).

VII

13 травня 1919 року уряд ЗОУНР прийняв умови комісії Бота і чекав згоди польської сторони. Від лінії Бартельмі умови були корисніші для ЗОУНР, бо відводили їй Борислав і Дрогобич.

А в цей час для боротьби з більшовицькою Росією на східний фронт була перекинута армія генерала Галера. Оскільки Уряд Пiлсудського вважав першочерговим анексію Західної України, то армія Галера була кинута ним на боротьбу з Галицькою Армією. Так почався її перший відступ.

Наступ польських військ почався 15 травня по усьому фронту.

В цей день вони ударили на лінії оборони III корпусу між Гусаковим і Крукеничами, де стояли групи «Крукеничі» і «Глибока». Перед наступом переважаючих сил обидві групи змушені були відступити. Але відступали неорганізовано, кожна сама по собі, утворивши розрив. Вклинюючись в нього, поляки відтіснили групу «Крукеничі» до Старої Солі, Старого Самбора, Самбора і аж до Дрогобича. До Дрогобича змушена була відступати і група «Рудки». Під впливом цього прориву штаб III корпусу перемістився до Миколаїва.

Відрізани групи «Хирів» («Глибока») і I Гірську бригаду від усього III корпусу поляки змусили перейти Чехословацький кордон, де вони були роззброєні і відіслані до табору інтернованих в Німецькій Яблонні. Так закінчила свою історію 12 бригада УГА.

Спроба спинити поляків з боку НК ГА у районі III корпусу не вдалася.

Одночасно з наступом на III корпус інші частини армії Галера повели наступ на волинському фронті проти військ армії УНР, примусивши останніх відступити на Рівне, Дубно й Радивилів. Цей відступ Армії УНР приневолив до відступу і I корпус УГА. 20 травня I корпус з боями відійшов за р. Буг і далі на лінію Буськ—Броди.

Відступ III і I корпусів автоматично примусив до відступу в напрямі Бібрики й Перемишляні і II корпусу.

Спроба Державного Секретаріату схилити поляків до виконання умов комісії Бота не вдалася. А тому вся ГА і далі неорганізовано продовжувала відступати на південний схід. На додаток, 24 травня на півдні почали наступ румуни. За три дні (24-27 травня) румуни зайняли всі південно-східні повіті і стали на лінії Незвисько—Хриплин—Надвірна.

25 травня поляки зайняли Станіславів.

Державний Секретаріат перед тим переїхав до Бучача, а згодом далі до Заліщик. Перед переважаючими силами супротивника ГА відступала по шляхам:

I корпус по лінії Красне—Золочів—Тернопіль,

II корпус по лінії Перемишляні—Бережани—Підгайці—Чортків.

III корпус через Галич на Монастирська.

Станом на 6 червня 1919 р. все, що належало до збройних сил ЗОУНР, зібралось в трикутнику по лініях: Устечко — Ягольниця — на заході; Збрись—Чорнокінци—Шманьківчики від півночі і р. Збруч зі сходу, який упирався в р. Дністер.

I корпус займав район Чорнокінци, Шманьківчики й Лосич — команда корпусу розміщалась в Борщеві. II корпус—Залісся, Улашківці, Лисівці з командою корпусу в Озернах, III корпус—Угринківці, Тлусте команда в Дзвинячі.

На цей день оце все і складало територію ЗОУНР.

Ситуація стала критичною і вимагала рішучих дій з боку Української Національної Ради. І ці дії було пороблено.

На початку червня вся виконавча, законодавча і контролююча влада була передана в одні руки — руки Диктатора, яким обрано д-ра Євгена Петрушевича. З цього дня він один взяв на себе відповідальність за долю Української Галичини.

Першим зробленим ним кроком стала заміна Начального команданта Галицької Армії Омеляновича-Павленка. Призначений ним новий Начальний командант — генерал російської армії Греків, різко відрізнявся від попередника. Це був «воjak з крові і кості, бистрого зору і високого чола, бистрий ум та бистра орієнтація, в діяннях його виявлялась залізна рука».

Пороблено Є. Петрушевичем і ще ряд перестановок.

Начальником штабу Галицької Армії замість В. Курмановича він призначає пол. Штіпшиц-Тернова. Замість посади державного секретаря з військових справ Петрушевич вводить посаду директора військової канцелярії при Диктаторі і призначає на цю посаду К. Долежала. На місце К. Долежала, який до цього був начальником штабу III корпусу, призначено майора Льобковіца.

Подальший розвиток подій давав всі підстави вважати правильними і вчасними ці призначення.

Генерал Греків організовує в Галицькій Армії наступні структури:

- оперативний штаб;
- головний відділ фронту;
- етапну команду.

Етапній команді він підпорядковує утворену у травні Команду Запілля.

11 червня 1919, нарешті, створюється і «Армійський» Ви-

шкіл», командантом його стає от. Ом. Ключів. Згідно плану у Вишколі повинно було би бути до 20000 людей, з них 5000 наготові. Створено школу підстарши на 150 чоловік. Для новобранців уложено одноцільну шеститижневу програму вишколу. Працювали школи старшин.

Ці заходи потрібні були ще в 1918 році.

І якщо врахувати, що відразу після приходу Грекова почався переможна Чортківська офензива, то були всі підстави вважати дії Диктатора як такі, що були єдино вірними і можливими у той час.

Це вже потім після провалу Чортківської офензиви у політиків ЗОУНР почали виникати сумніви і безліч питань, на які не було часу відповідати, бо треба було діяти і негайно.

Але до призначень Є. Петрушевича можна було би і слід було би віднести насторожено і на початку червня. Підстави?

По-перше, Начальний провід і надалі вручався в руки людини, для якої доля Галичини, історія краю і народу були чужими.

Сам перебіг українсько-польської війни показав, що найбільш сильними підрозділами Галицької Армії були I і II корпуси. І те, що свій наступ польські війська почали на лінії фронту, який займав III корпус під командою росіянина Гембачіва і чеха К. Доллежала, засвідчував розуміння польським проводом сутності і значення національного елемента в житті українця Галичини.

І цей «національний елемент» в I і II корпусах оберігався їх командантами Осипом Микиткою і Мироном Тарнавським. Пізніше і перший і другий стали Начальними Вождями Української Галицької Армії. Але доля обох висвітлила і відношення до національної самосвідомості, до національної самобутності людини з боку двох систем: капіталістичної і соціалістичної. Мирон Тарнавський був інтернований польською стороною і залишився живим, померши власною смертю в 1939 р. у Львові. Осип Микитка був знищений більшовицькою системою в 1920 р. в таборі м. Кожухова під Москвою.

По-друге. Увесь вищий стратегічний провід від директора військової канцелярії при Диктаторі до начальників штабів усіх корпусів був обсаджений військовими, які до Західної України не мали жодного відношення. К. Доллежал не проявив себе нічим, ще перебуваючи начальником штабу III корпусу, бездарність нового начальника штабу Галицької Армії. Штіпшиц-Тернова проявилась дуже швидко.

Лише обмежене число чужинців віддали до кінця свого життя служінню України — це А. Кравс, А. Бізанц, А. Вольф, К. Гофман, Ф. Льонер. Серед них був і начальник штабу II корпусу А. Шаманек. І в цьому виборі А. Шаманека роль команданта II корпусу М. Тарнавського незаперечна. «Українство» Шаманека і стало каменем розбрату між ним і К. Доллежалем. Під впливом М. Тарнавського формувалось українство А. Вольфа (команданта II корпусу по М. Тарнавському), Ф. Льонера (нач. штабу II корпусу по А. Шаманеку).

Саме А. Шаманеку, а не Грекову і Долежалю відносять ряд істориків план Чортківської офензиви. Це більш вірогідне, оскільки навряд чи в стані був навіть «воjak з крові і кістки» генерал Греків за день чи два, перебуваючи на посаді Начального Команданта, увійти до такої ступені в сутність справ, щоб спромогтися на розробку найбільшої військової операції Галицької Армії. Але заслугу реалізації плану слід віддати генералові О. Грекову.

Чортківська офензива.

Безплановість відступу Галицької Армії внесла і безплановість у наступ польських військ, посяла в них переконання кінця війни. Зв'язки між наступаючими військами послаблялись, лінія фронту ставала несталою, сам собою виник розрив між передовими частинами і запіллям. А безплановий відступ українських військ перетворювався у стискаючу пружину, яка ось-ось мала вивільнити закумуляовану потенційну енергію.

На початку червня відступ був зупинений. А далі згідно плану Начальної Команди Галицької Армії передбачався наступ, в авангарді якого стали 3 Бережанська бригада II корпусу і 7, яку перейменували у Львівську, бригада III корпусу. На базі групи «Крукенічі» була створена 11 бригада, якій надали назву Стрийської.

Командантами бригад були: 3 — А. Вольф, 7 — А. Бізанц, 11 — Шльосер.

7 червня 3 і 7 бригади здобувають Ягольницю, а 8 червня — м. Чортків. Активну бойову участь у здобутті Чорткова взяла і 1 бригада УССів. Цього дня 5 і 10 бригадами I корпусу було здобуто Копичинці.

Ця протиакція Галицької Армії і стала початком Чортківської офензиви.

Визвольний шлях Галицької Армії проляг дорогами:
I корпусу — Тербовля—Тернопіль—Збараж—Зборів;

II корпусу — Бучач—Ходорів—Перемишляни;

III-корпусу — Нижнів—Монастирська—Галич—Станиславів—Стрий.

11 червня I, курінь 3 бригади II корпусу здобуває Бучач, III корпус перейшов р. Стрипу, I корпус обступив Тереховлю, куди кинуто і 1 бригаду УСС. В цей час Диктатор ЗОУНР іменував командантів II і III корпусів М. Тарнавського і А. Кравса генерал-четарями.

Всією акцією наступу фактично керував А. Шамілек, начальник штабу II корпусу. Оцінивши, що на його напрямку ворожі сили слабкі, він скерував 3 і 7 бригади на північний схід, які після бою під Дарховим 12 червня захопили Струсів. В цей же день поляки змушені були відступити з Тереховлі. Після цього I корпус далі пішов на Тернопіль, а II корпус — на Бережани. 13 червня 2 і 14 бригади III корпусу захопили Монастирська і Підгайці. Звідки 2 бригада пішла на Галич на допомогу 8 бригаді, а 11 бригада пішла на Рогатин.

Цим маневром 11 бригади був ліквідований наступ поляків у прорив, що утворився між Підгайцями і Тернополем.

15 червня I корпус здобув Тернопіль, після чого 11 бригада пішла на Залізці, 10 бригада — на Оліїв, а 5 і 6 бригади на Зборів—Золочів.

Також 15 червня III корпус оволодів західним берегом р. Золота Липа, а частини 11 бригади дійшли до с. Медуха.

Стрімкий наступ Галицької Армії призвів до величезної активізації українського населення, яке почало записуватись в армію. Їх значна кількість обумовила творення IV і V корпусів, командантами яких призначено відповідно Гембачіва і Г. Коссака, практично створеними були 12, 14, 18 і 21 бригади, що включено було до складу IV корпусу, 15, 16 і 17 бригади V корпусу. Начальником штабу IV корпусу був призначений Кокурін. Бригади прибрали назви 14 — Станиславівська, 16 — Чортківська, 17 — Бучацька, 18 — Тернопільська.

Літом 1919 року Галицька Армія мала у своєму складі 100000 старшин і стрільців, 160 гармат, 550 кулеметів і 20 літаків.

Не мала тільки свого проводу. Звернімо увагу, що навіть у складні військові часи, які вирішували долю народу, у призначенні військових провідників основну роль грали приватні інтереси. І в першу чергу директора військової канцелярії Диктатора К. Долежаля. Саме вони Гембачів і Коссака були командантами III корпусу, начальником штабу у яких був К. Долежаль. Саме III корпус до приходу на команданта

А. Кравса був найслабшою ланкою в усій Галицькій Армії. Опинившись перед серйозною загрозою, поляки приймають рішення припинити наступ на більшовиків і всі сили кинути проти Галицької Армії і почали стягувати їх в район Бережани—Зборів—Золочів. В самій Польщі готовано нові дивізії.

Після Купчинців I бригада УСС пішла з боями на Козову, Козівку, Куропатники і на північ Бережан до Жукова. 3 і 7 бригади II корпусу рушили на чоло Бережан. Здобуттям Бережан НК ГА планувало поповнити запаси зброї. Ставши під Бережанами 16 червня, 3 і 7 бригади не йшли в наступ, а чекали приходу I бригади УСС.

В цей час 17 червня 10 бригада I корпусу зайняла Оліїв і 18 червня I корпус здобув Зборів. III корпус 16 червня здобув Нижнів (8 бригада), а 11 бригада корпусу 17 червня увійшла до Болотівців, коло Галича.

Поляки почали евакуювати Станиславів.

19 червня фронт стояв на лінії Підкамінь—Плугів—Поморяни—Бережани—р. Нараївка—Галич.

В часи найбільшого і найсильнішого наступу Галицької Армії зрадницьку акцію по відношенню до ЗОУНР здійснив уряд Української Народної Республіки, підписавши 16 червня договір з поляками про припинення бойових дій між двома державами і встановленню між ними державного кордону по так званій лінії Дельвіга: Залізці—р. Серет—Тернопіль—Острів—Литятин—р. Золота Липа—Дністер—Незвиська.

Користуючись наданими йому правами Диктатора, Є. Петрушевич відмовився визнавати цей договір і дав наказ продовжувати наступ. Та цей договір дозволив польській стороні кинути всі свої військові сили і всю свою військову міць проти одного свого супротивника в цей час — проти Галицької Армії. Ситуація з договором і привела до затримки наступу на Бережани.

Бої під Бережанами розпочалися 20 червня. I курінь 3 бригади захопив Потутори і далі разом з новосформованою 12 бригадою вдарив на Посухів і Вільховець. I бригада УСС захопила Гиновичі.

Випади поляків стримував сильний вогонь української артилерії (Я. Воевідка).

Несподівано вночі поляки залишили Бережани і відступили на Рогатин. І хоч 21 червня війська ГА увійшли в Бережани, але там вже запасів зброї не було — її випезли за три дні по дорозі, яку ніхто не контролював.

На півночі бригади першого корпусу здобули Підкамін (9 бр.), Лукавець (10 бр.), Луків (6 бр.) і 22 червня здобули Золочів. Поляки залишили завчасно і Броди, зупинились на лінії Ожидів—Скварява—Гологори, звідки здійснювали протинаступи.

Але їх протинаступ 25 червня не вдався. Відбиваючи його, війська ГА захопили Ожидів і Белзець. II корпус підійшов до Перемишлян. Наступали і бригади III корпусу. 23 червня здобуто Рогатин і Бурштин. 2 бригада I корпусу зайняла лінію по річ. Свірж, 11 бр. III корпусу — на захід Рогатина (Черче-Руда), 8 бригада III корпусу — стояла в Рогатині.

На цих позиціях всі бригади стояли відпочиваючи і успішно відбиваючи атаки поляків до 28 червня.

Галицькій Армії, що впродовж трьох тижнів вела безперестанні бої потрібен був відпочинок. Відчувалася виснаженість, втома, почалось відчувати нестачу зброї, обмундирування. І ні зі Сходу, ні зі Заходу не було надій на поповнення. Відчувалось брак кіннотних відділів, хоч і була створена 1 кінна бригада. На дальший наступ не було сил.

Безсилою стала Галицька Армія перед протинаступом польських військ, який почався 28 червня. Почався другий відступ. Але на відміну від першого даний відступ був уже координований. З врахуванням травневого бездумного наступу більш плановим став і наступ польських військ.

I корпус Галицької Армії відступав шляхом Золочів—Тернопіль—Теребовля—Хоростків—Гусятин.

II корпус Галицької Армії відступав по шляху: Бережана—Козова—Струсів—Теребовля—Чортків—Скала.

III корпус Галицької Армії відступав шляхом: Підгайці—Монастирська—Бучач — вздовж Дністра до Івана Пустого.

І тільки в умовах суцільного відступу Диктатор згадує про українську сутність держави, на чолі якої його поставила історія. Для підняття бойового духу відступаючої Армії він вводить посаду Начального Вождя Галицької Армії і призначає ним Мирона Тарнавського. Як дорого коштують помилки всього однієї людини. Як запізно прийшов до цього рішення Євген Петрушевич. М. Тарнавському зупинити відступ не вдалось. Але він увійшов в історію як справжній військовий діяч, з яким пов'язані найбільші успіхи Галицької Армії, як справжній син свого народу.

Отже, 5 липня Начальним Вождем Галицької Армії призначено Мирона Тарнавського, який зміщує Штіпшиц-Тернова і призначає начальником штабу ГА А. Шаманека. Коман-

дантом II корпусу призначається А. Вольф, начальником штабу корпусу — Ф. Льонер. Командантом 3 Бережанської бригади по Вольфові призначено С. Шухевича. Призначення А. Вольфа не було випадковим. Він, пройшовши школу М. Тарнавського, також почував себе більше українцем, ніж німцем. Але посада команданта корпусу була не його, його місце — було командант бригади.

В умовах відступу було припинено формування IV і V корпусів. Залишилась лише 14 бригада, яку включено до III корпусу.

Великих боїв під час відступу не було, за винятком бою коло Нижневе і над Серетом 16 липня.

Напередодні 15 липня уряд Директорії УНР і Диктатор підписали постанову про перехід Армії УГА за Збруч і вліття її в Армію УНР.

Цього ж дня Начальна Команда, Диктатор і увесь уряд ЗОУНР переїхали до Кам'янця-Подільського.

17 липня переправлялась через Збруч Галицька Армія: I корпус коло Гусятин, II корпус — в Скалі, III корпус в Ніврі та Кудринцях. Все закінчилось до полудня 17 липня.

На територію Української Народної Республіки, за Збруч, що був кордоном між Австро-Угорською і Російською імперіями до 1917 року, перейшло 49800 старшин і стрільців з 603 кулеметами і 187 гарматами і з незвичайно високою національною свідомістю і бажанням боротьби за становлення незалежної держави — Української Народної Республіки. Держави, яка перебувала у стані війни з більшовицькою Росією. Та про це в наступному розділі нашої розвідки.

А перехід за Збруч Галицької Армії засвідчив нову анексію польськими військами Західної України. І український народ, що становив 80% населення цього краю, приречений був починати віднова свої визвольні змагання, але збагачений досвідом, знанням і вмінням. Проти більш затятого воюючого рога, якого мав до сих пір — проти польського державного шовінізму, який дав собі вихід на всіх рівнях і в найбільш спотворених формах.

Ось незначний, з травня 1919 р. по березень 1921 р., перелік проявів цього шовінізму:

- складання всіма урядовцями присяги на вірність Польщі (в результаті всі українці втратили урядові посади);
- закриття в 1919 році всіх українських шкіл;
- скасування автономії Галичини з 30 січня 1920 р.;
- введення до вжитку стосовно української частини Га-

личини тільки офіційної назви «Східна Малопольська» з березня 1920 року;

— прийняття нової Конституції Польщі (березень 1921 р.), де про права національних меншинств взагалі не йшла мова.

VIII

Після переходу за Збруч Галицька Армія влилась в Армію Української Народної Республіки, яка в цей час вела кровопролитні бої за утвердження незалежної Української Держави з військами Радянської Росії.

В даній розвідці ми не ставимо за мету досліджувати ідеологічні засади однієї і другої Держав і їх відповідність потребам широких верств народів. При тому станові розвитку суспільства, в якому воно перебувало на початку ХХ ст., все ж беремось стверджувати, що кожній нації були ближчими її власні національні інтереси, а не обіцянки щасливого інтернаціонального майбутнього. Тому-то й не був реалізований лозунг всевітньої соціалістичної революції. Але шлях денационалізації був провідним у діяльності творців Жовтневої Революції в Росії. Це стосувалось не тільки засудження націоналістичної ідеології, але й ідеології національного комунізму.

Нагадаємо, що в табір націоналістів були зараховані і всі учасники Таганрожської наради комуністів України, яка відбулась в квітні 1918 р. і яка проголосила утворення незалежної від РКП(б) Комуністичної партії України. Більшовицька Росія швидко поклала край самостійності Компартії України, скликавши в липні в Москві I з'їзд КПУ, який, природньо, засудив рішення Таганрожської конференції, хоч на цьому з'їзді делегатів українців було лише 7%. Таким же ненаціональним був і перший уряд Радянської України. Театр ляльок впроваджувався у життя в Росії.

Але проти нього виступали всі на Україні, хто почував себе українцем. Тим більше, що скрізь і всюди, де проходили більшовицькі війська, простягався кривавий шлях насильства і терору. Зрештою, війна є війною.

Увесь простір, що займали тоді об'єднані українські армії становив 90 км в глибину і 350 км в ширину. На півдні він впирався в р. Дністер, на заході — в р. Збруч, на півночі простягався вздовж лінії Гусятин—Ярмолинці—Бар і на сході вздовж залізничної колії Жмерінка—Вапнярка аж до Дністра.

Постій корпусів ГА був у Лянцкоруні (I-корпус), в Оринні (II корпус) і у Фридрівці (III корпус).

Тут проведено реорганізацію Галицької Армії.

до I корпусу включено 3, 4, 7, 18 і 21 бригади;

до II корпусу включено 5, 6, 9 і 10 бригади;

до III корпусу включено 2, 8, 11 і 14 бригади.

На чолі штабу Об'єднаної Української Армії став генерал М. Юнаків, його помічником — генерал В. Курманович. В розпорядженні ОУА були такі сили: 3 Галицькі корпуси, 4 групи і 2 самостійні дивізії Наддніпрянської Армії.

Проти об'єднаної Української Армії протистояли 12 і 14 більшовицькі армії.

В основу плану «Штабу Головного Отамана» покладено було похід на Київ трьома ударними групами.

Середня армійська група складалась з I і III корпусів Галицької Армії і групи Запоріжців. Зліва в напрямку Шепетівки і Коростеня йшла Північна армійська група, складена з II корпусу Галицької Армії і корпусу Січових Стрільців. Південна армійська група мала йти на Одесу. До її складу було включено 2 Галицькі бригади: 1-у УССів і 11-у.

19 липня включились у військові дії війська II корпусу Галицької Армії, а 2 серпня — війська її I і III корпусів.

За 6 днів походу стрільці II корпусу пройшли 70 км, здобувши 26 липня Проскурів. Тут залишається 18 бригада. А далі були перемоги під Старокопчанським (4 і 14 серпня), Шепетівкою (16 серпня), Житомиром (21 серпня) і Коростенем (31 серпня).

За 21 день пройшли 320 км бойового шляху бригади I і III корпусів і вийшли 28 серпня до Києва на відстані 30-40 км.

В час цього походу війська Галицької Армії здобували:

7 серпня — Жмерінку (5 бригада I корпусу, 8 і 11 бригади III корпусу);

8 серпня — Браїлів (6 бригада I корпусу) і Денисівка (9 бригада I корпусу);

10 серпня — Винницю (10 бригада I корпусу), 11 бригада в цей день переведена до складу Діючої Армії);

16 серпня — Хмельник (5 бригада), Янів (6 бригада), Калнівку (9 і 10 бригади I корпусу, 2 бригада III корпусу);

17 серпня — Кордилівку (10 бригада);

18 серпня — Райгородок (5 бригада), Голендри (2 бригада);

- 19 серпня — Бердичів (5 і 6 бригади), Козятин (2 і 8 бригади). 14 бригада в цей день залишилась залогою у Винниці.
- 21 серпня — Жидівці (2 бригада), 9 бригада залишається залогою в м. Бердичеві;
- 23 серпня — Романівці (2 бригада);
- 24 серпня — Фастів (2 бригада);
- 28 серпня — Кожухівку (5 бригада), Ясногородку (6 бригада), Васильків (2 бригада), Кожухівку (8 бригада), Юріїв (20 бригада);
- 29 серпня — Загір'я (5 бригада), Ігнатівку (6 бригада), Крушинку (2 бригада), Глевану (8 бригада), Кольоньщину (10 бригада);
- 30 серпня — Святошино (5 і 6 бригади), Демлівку (8 бригада), Микуличі (10 бригада).

Перша бригада УССів була залишена в Кам'янці-Подільському для охорони уряду ЗОУНР.

В кінці шляху походу Галицької Армії стояла столиця України — золотоверхий Київ.

Під Києвом командування Української Армії для завершального удару проводить реорганізацію збройних сил. На чолі військової армійської групи, якій поставлено задачу здобуття Києва, командування ставить генерала А. Кравса. До цієї армійської групи включаються: I корпус Галицької Армії у складі 1 кінного полку, 5, 6 і 10 бригади, повстанці отамана Соколовського, група отамана Віметаля у складі 2 і 8 бригад, Курінь смерті, повстанці отамана Мордалевича і Запоріжський корпус у складі 6, 7 і 8 дивізій.

Наступ на Київ цієї армійської групи завершився взяттям Києва 31 серпня 1919 року. Зазначимо, що з часу переходу Галицької Армії на терен Української Народної Республіки до здобуття Києва всі три корпуси втратили близько 2000 людей.

Але в цей же день 31 серпня зі сходу в Київ увійшли і війська російської Добровольчої Армії генерала Денікіна, які воюючи з більшовиками до Києва, вступили у війну з військами Галицької Армії у Києві, приневоливши їх залишити місто. I і III корпуси відійшли до лінії Попільна-Сквира. А 4 вересня Армійська група генерала Кравса відійшла ще далі на лінію Козятин—Бердичів.

В середині вересня група опинилась між двома противниками: на півдні і зі сходу наступали денікінці, з півночі — червоні.

24 вересня Директорія УНР оголосила війну Добровольчій Армії ген. Денікіна. У зв'язку з цим проведено передислокацію військ. Зокрема, II корпус Галицької Армії стягнуто в Бердичів, I корпус — в район Козятин, III корпус — в район Погребище—Липовець.

I так почалась війна на два фронти.

З кінцем вересня Добровольча Армія розпочала військові сутички з III корпусом Галицької Армії, що привели до поразки корпусу 11-12 жовтня в районі Дашів-Гранів. Особливо потерпіли 2 і 8 бригади. В кінці жовтня у війну з Добровольчою Армією вступили і війська I і II корпусів Галицької Армії.

Та в цей час в стан Галицької Армії проник інший ворог — тиф, який принесла з собою сльотна і зимна осінь. Погано одягнені і ослаблені боями, галицькі стрільці занепадали масово.

Житомир для воїнів II корпусу Галицької Армії став місцем смерті.

«Сумна була осінь 1919 р. Все лихо немов зв'язалося тоді до купи. I вороги довкола і тиф косив безпощадно ряди УГА. Куди не глянь, всюди хворі. На кожнім постю виростали нові ліси хрестів, нові цвинтарища. А по розбитих дорогах воліклися озби, повні німецьких стрільців, пленталися осідлані коні без їздців, гармати без обслуги». (Історичний календар-альманах Червоної калини, 1929 р.).

«На початку зими 1919 р. прийшла до Браїлова (на Поділлі) 1-ша бригада УССів, а фактично приволіклася, бо в дійсності не було кому вже марширувати, стрільці, як тіні, ледве плентались за возами, а на возах їхало безліч хорих, навантажених, як селедці». (Літопис Червоної Калини, 1930 р.).

Тиф і зумовив військову катастрофу Галицької Армії, який вивів з ладу до 90% її складу, так що в листопаді 1919 року на фронті було лише 7% вояків.

Це і примусило генерала М. Тарнавського і полковника А. Шаманека підписати в Зятківцях 6 листопада договір з Добровольчою Армією, за яким Галицька Армія увійшла до складу «збройних сил Півдня Росії». Диктатор розцінив дії М. Тарнавського і А. Шаманека як державну зраду і віддав їх під суд. На місце знятих Диктатор зробив нові призначення. Начальним Вождем Галицької Армії став генерал Осип Микитка, іменованій Диктатором генерал-четарем, а начальником штабу — генерал Ціріц.

Всупереч домаганням Диктатора, військовий суд виправдав Мирона Тарнавського і Альфреда Шаманека. Більше того, Начальник Вождь Галицької Армії Осип Микитка призначив А. Шаманека командантом I корпусу і 17 листопада в Одесі підписав від свого імені і імені Ціріца новий договір з Добровольчою Армією. Згідно цього договору Галицьку Армію стали іменувати Українською Галицькою Армією. Отже, листопад 1919 року обернувся катастрофою для Галицької Армії.

І в зв'язку з новим наступом у січні 1920 року на Україну Червоної Армії, Начальна команда УГА видала наказ усім корпусам, бригадам, окремим стрільцям відходити до Одеси.

Договір з армією Денікіна не був популярний серед стрільців і старшин Галицької Армії. Як протипага Начальній команді УГА у Вінниці утворено новий політичний провід — «колегія п'яти», до якої увійшли отаман С. Шухевич, отаман О. Лисняк, сотник Мелецій, сотник Турчин і Д. Паліїв. Пізніше до колегії кооптовано отамана Ю. Шепаровича і пор. В. Чайківського. Ця колегія змагала до зміни проводу УГА. Проте до рішучих дій не дійшло, оскільки Осип Микитка захворів на тиф і Начальним Вождем УГА з 17 грудня 1919 по 15 січня 1920 р. знову став Мирон Тарнавський, а начальником штабу — А. Шаманек.

Розірвавши з Добровольчою Армією, УГА стала перед фактом боротьби з Червоною Армією. Боротьби, на яку сил не було. З відома Мирона Тарнавського в переговори з Червоною Армією вступили члени політичного проводу Д. Паліїв і В. Чайківський. Поза ними в переговори з Червоною Армією вступили і створені в УГА ревкоми, які настроювали стрільців до переходу на бік Червоної Армії. На початку 1920 р., а саме 12 лютого, «Ревком» від імені УГА підписав договір з XII армією більшовиків. На основі цього договору вона стала називатися Червоною Українською Галицькою Армією (ЧУГА) і складалася тільки з трьох бойових бригад. Командиром ЧУГА обрано було Порайка, начальником штабу став більшовик Іванов. Свою лояльність до червоних військ Ревком ЧУГА виявив здачею в руки більшовиків генералів Микитку і Ціріца.

Як підрозділи Червоної Армії у квітні бригади ЧУГА були скеровані: до Чуднова — I бригада УСС у складі 45 дивізій (командант М. Баран), до Жмеринки, — 2 бригада в складі 44 дивізій (командант Ю. Головінський), і до Вапнярки — 3 бригада в складі 48 дивізій (командант Й. Станімір). Була ще і кінна бригада ЧУГА (командант Ю. Шепарович).

Але проти Армії Української Народної Республіки, що наступала з території Польщі разом з Польською Армією, вони воювати не стали і загітовані Ю. Головінським і от. Ю. Шепаровичем, 2 і 3 бригади 24 квітня перейшли на бік Армії УНР. Проте були роззброєні поляками і інтерновані в польські табори, зокрема, в Тухлю.

Гірка доля спіткала і I бригаду УССів, яка була оточена в с. Пиківка, біля Козятина. Вона також була роззброєна і інтернована.

Отже, з квітнем місяцем 1920 року перестала існувати Українська Галицька Армія.

По завершенню українсько-польських воєн старшини і стрільці Української Галицької Армії, які полонені польською Армією, інтерновано в таборах Береста, Бяла, Вадовіце, Дембліна, Домб'є, Ланьцута, Львова (тюрма Бригідки), Модліна, Перемишля, Пикуніч, Стшалково, Тернополя, в Німецьким Яблонім, Йозефові.

По 1922 рік в цих таборах побувало близько 100 тисяч українців. Багато з них померло в таборах через погані умови. Але в цих таборах було національне життя: існували українські школи, гуртки, видавались журнали і часописи.

Зовсім по іншому віднеслась до старшин і стрільців Української Галицької Армії більшовицька влада. Всі вояки частин УГА, що були в Києві, це, зокрема, резерви, установи, польовий штаб, були заарештовані і вивезені в концтабір в Кожухів, біля Москви, де помер останній Начальний Вождь УГА генерал Осип Микитка. А з Кожухіва всіх, що лишилися в живих, вивезено на Соловецькі острови. Одеська Чека більшість старшин і стрільців УГА просто порозстрілювала.

Інші жертви червоного терору в Росії

Державний секретар військових справ ЗОУНР Віктор Курманович — 1945 р.

Начальний командант УГА, командант УССів Григорій Косак — 1931 р.

Начальний командант УГА Олександр Греків — 1945 р.

Начальник штабу УГА Микола Маринович — 1944 р.

Начальник штабу УГА Сень Горук — 1920 р.

Начальник штабу УГА Гайндрих Ціріц — 1920 р.

Командант I бригади УСС УГА Осип Букшованій — 1933 р.

Командант 7 (Львівської) бригади УГА Альфред Бізанц —

1945 р.

Начальник штабу III корпусу УГА Альфред Льобковіц —

1920 р.

Командант 3 (Бережанської) бригади УГА Омелян Лесняк — 1946 р.

Командант корпусу, в який входив 1 полк УССів, Вільгельм Габсбург (Василь Вишиваний) — в 1945 р.

Отаман УГА, сотник УСС Роман Дудинський — в 1920 р.

Отаман УГА, ад'ютант Д. Вітовського Петро Бубела — в 1920 р.

Сотник УГА Остап Бородієвич — в 1920 р.

Старшини УГА

Клим Коник — в 1932 р.,

Ілько Цьокан — в 1930 р.,

Ярослав Воевідка — в 1920 р.,

Михайло Матчак — в 1945 р.,

Іван Цяпка — в 1920 р.,

Іван Рогульський — в 1930 р.,

Семен Король — в 1920 р.,

Володимир Береза — в 1920 р.,

Василь Коссак — в 1930 р.,

Омелян Кучерішка — в 1920 р.,

Микола Опока — в 1921 р.,

Осип Семенюк — в 1930 р.

Михайло Чичкевич — в 1924 р.

Іван Сіак — в 1930 р.

Мирослав Ірчан — в 1937 р.

Петро Дідушок — в 1930 р.

Іван Іванець — в 1945 р.

Семен Безпалко — в 1920 р.

Євген Ясеницький — в 1920 р.

Людвік Розенберг — в 1939 р.

Іван Андрух — в 1921 р.

Микола Залізник — в 1945 р.

СПИС

державних секретарів військових справ ЗУНР—ЗОУНР

Полковник Дмитро Вітовський 9. 11. 1918—13. 02. 1919

Генерал-четар

Віктор Курманович 13. 02. 1919—9. 06. 1919

Полковник Карл Долежалъ* 9. 06. 1919—16. 11. 1919

* — з 9. 06. 1919 р. посада називалась директор військової канцелярії при Диктаторі ЗОУНР.

СПИС

Начальних командантів Української Галицької Армії

Полковник Дмитро Вітовський 1. 11—5. 11. 1918

Полковник Григорій Коссак 5. 11—9. 11. 1918

Полковник Гнат Стефанів 9. 11—10. 12. 1918

Генерал-поручник Михайло Омелянович-Павленко 10. 12. 1918—9. 06. 1919

Генерал Олександр Греків 9. 06. 1919—5. 07. 1919

Генерал-четар

Мирон Тарнавський** 5. 07. 1919—6. 11. 1919

Генерал-четар Осип Микитка 6. 11. 1919—6. 02. 1920

СПИС

начальників булави (штабу) Української Галицької Армії

Полковник Микола Маринович 2. 11. 1918—5. 11. 1918

Отаман Сень Горук 5. 11. 1918—10. 12. 1918

Генерал-хорунжий
Євген Мишковський 10. 12. 1918—13. 02. 1919

генерал-четар

Віктор Курманович 13. 02. 1919—9. 06. 1919

Полковник Штіпшиц-Тернова 9. 06. 1919—5. 07. 1919

Полковник Альфред Шаманек 5. 07. 1919—6. 11. 1919

Генерал-четар Гайнріх Ціріц 7. 11. 1919—6. 02. 1920

СПИС

командантів корпусів Української Галицької Армії

I корпус
генерал-четар
Віктор Курманович січень 1919—13. 02. 1919

генерал-четар

Осип Микитка 13. 02. 1919—6. 11. 1919

полковник Альфред Шаманек 7. 11. 1919—12. 02. 1920

II корпус
генерал-четар
Мирон Тарнавський січень 1919—4. 07. 1919

генерал-четар Арнольд Вольф 5. 07. 1919—12. 02. 1920

III корпус
полковник
Григорій Коссак січень 1919—

Генерал-майор Гембачів

Генерал-четар Антін Кравець

** — з 5. 07. 1919 Диктатором ЗОУНР Начальний Командант УГА іменовано Начальний Вождь УГА.

IV корпус
Генерал-майор Гембачів червень-липень 1919 р.
V корпус
полковник Григорій Коссак червень-липень 1919 р.

С П И С
начальників штабів корпусів Української
Галицької Армії

I корпусу
Вірмбрант
Куніш
отаман Ерле Альфонс
II корпусу
підполковник
Папп де Яноші —14. 04. 1919
підполковник
Альфред Шаманек 15. 04. 1919—5. 07. 1919
Фердинанд Лёнер 5. 07. 1919—
III корпусу
підполковник
Карель Долежалъ —9. 06. 1919
Альфред Лёбковіц 9. 06. 1919—
IV корпусу
полковник Кокурін червень-липень 1919

С П И С
командантів бригад Української Галицької Армії

1 бригада
Отаман Осип Букшований
2 бригада
Осип Микитка
Франц Тінкель
Отаман Дудинський
Отаман Виметаль
Квапіль
3 бригада
Арнольд Вольф
Олексій Лисняк
Шухевич
4 бригада
Полковник
Казимир Ясковський

Отаман Степан Шухевич
Шашкевич
5 бригада
Сотник О. Демчук
Б. Петрик
Сотник В. Коссар
6 бригада
Сотник
Юліан Головінський
7 бригада
Полковник Костянтин Слюсарчук
Підполковник Альфред Бізанц
8 бригада
Отаман К. Гофман
Сотник Шмідт
9 бригада
Отаман Б. Шашкевич
10 бригада
Полковник Андрій Долуд
Сотник М. Климкевич
Сотник Ф. Кондрицький
11 бригада
Сотник Шльосер
12 бригада
Сотник М. Моційович
Отаман В. Черський
14 бригада
Сотник Молещій

НАЗВИ ВУЛИЦЬ

старі	сучасні
Куркова	— Лисенка
Підвалля	— Підвальна
Яблоновських	— Ш. Руставелі
Городецька	— Городецька
Баторія	— Ватутіна
Казимирівська	— 1-го Травня
Садівнича	— Волгоградська
Потоцького	— Пушкіна
Польна	— Федьковича
Сенаторська	— Добролюбова

Ісаковича	— Крильова
Фредра	— Гаврилюка—Фредра
Романовича	— Саксаганського
Личаківська	— Леніна—Личаківська
Л. Сапіги	— Миру
Янівська	— Шевченка
Бема	— Я. Мудрого
Вулька	— Суворова
Кадетська	— Гвардійська
Жовківська	— Б. Хмельницького
К. Людвіка	— пр. Леніна—пр. Свободи
Театинська	— Кривоноса
3 Мая	— 17 вересня — Січових Стрільців
Секстуська	— Жовтнева
Мартина	— Декабристів
Під дубом	— Космонавтів
Короля Яна 3	— Городнича з Хімічною
На Блоні	— Залізнична

С П И С

старшин, які служили в Українській Галицькій Армії

I. Генерали

генерал-поручник Михайло Омелянович-Павленко
генерал-четар Арнольд Вольф
генерал-майор Олександр Греків
генерал-четар Антін Кравс
генерал-четар Віктор Курманович
генерал-четар Осип Микитка
генерал-четар Мирон Тарнавський
генерал-четар Густав Циріц

II. Полковники

Бардах Теофіль
Варивода Антін
Вітовський Дмитро
Гавинський Олександр
Дідюков
Долуд Андрій
Какурін
Каммер Франц
Кануков Джан Булат
Кос Осип

Коссак Гриць
Левицький Гіпполіт
Маринович Микола
Мишковський Євген*
Рейфельд Едмунд
Слюсарчук Костянтин
Стефанів Гнат
Фідлер Вільгельм
Целевич Амброзій
Чмелик Стефан
Шаманек Альфред
Штіпшиц-Тернова

III. Підполковники

Білинський Володислав
Брикович Станислав
Вітошинський Амброзій
Долежал Карел
Красіцький Олександр
Ментель Себастьян
Папп де Яноші Йосиф
Петрушевич Петро
Тисовський Стефан
Федорович Володимир
Юркевич Амброзій

IV. Отамани

Біберович Ярослав
Бізанц Альфред
Білас Ростислав
Бойків Євген
Богданович Всеволод
Бубела Петро
Букшований Осип
Вільке Отто
Віметаль Антін
Вірмбрандт
Воєвідка Ярослав
Волощук Роман
Волянський Володимир

Гарабач Олекса
Гвоздецький Теофіль
Гірняк Никифор
Гіртлер Оскар
Горук Сень
Гофман
Грабовецький Іван
Дибиняк Михайло
Драган Орест
Дроздовський Володимир
Дудинський Роман
Ерле Альфонс
Індишевський Лев
Кадайський Андрій

* В Армії УНР йому присвоєно звання генерал-хорунжого.

Калефаріус Лівій
Карась
Квапіль
Клюж Омелян
Кнайфель Ярослав
Коссак Іван
Котиль Степан
Котович Володимир
Куніш
Лещій Северин
Лисняк-Омелян
Льобковіц
Льонер
Ляер Альфонс
Лянг Фердинанд
Лянгер Генрих
Лясковський Петро
Оробко Василь
Петрик
Підкович Антін
Підляшецький Омелян
Противенський Гуго
Пуза Євген
Ремер Олівер
Рімаль Франц
Рожанківський Теодор
Русин Микола
Сташник Омелян
Сухий Федір
Тимяків Михайло
Тінкль Франц
Турок
Ціха Іван
Частка Гуго
Черський Василь
Чолган Зенон
Чорний Петро
Шашкевич Богуслав
Шваб
Шмідт
Штробель Олекса
Шухевич Стефан

V. Сотники

Абрамів Олександр
Абль Броніслав
Алескевич Микола
Альтшпілер Ізраель
Бабюк Осип
Бабяк Петро
Байрак Дмитро
Байрак Микола
Бакович Петро
Балтро Іван
Бараник Михайло
Бараняк Володимир
Барчинський Василь
Барчинський Степан
Бачинський Андрій
Бачинський Василь
Бачинський Осип
Бемко Володимир
Бігус Петро
Бізанц Данило
Білас Степан
Білінкевич Богдан
Білінський Євген
Білінський Олекса
Білінський Роман
Біллет Гнат
Білобром Франц
Білозір Володимир
Боберський Володимир
Бодрук Ілько
Бокесович Петро
Болух Василь
Боровий Максим
Боровик Леонід
Бородієвич Остап
Брабець Рудольф
Бравн Віктор
Брикович Володимир
Брилинський Євген
Будзиновський Осип
Буцманюк Юліян
Вайда Володимир

Вайцович Данило
Варивода Володимир
Варницький Емануїл
Васита Осип
Ващина Микола
Ващук Олександр
Величковський Євген
Видрак Милитон
Возняк Василь
Войтечко Осип
Войтків Микола
Волянський Іван
Вязовський Марко
Гаврилюк Андрій
Гаврилук Ілля
Гадзінський Володимир
Газдейко Петро
Гайдукевич Євген
Галібей Степан
Галькевич Антін
Гамаль Володимир
Гамерський Володимир
Гандяк Євген
Гарасевич Михайло
Герасимів Антін
Герасимів Петро Богдан
Гасюк Степан
Гдуля Іван
Геніг Едвард
Герасимович Гриць
Геринович Володимир
Гіжовський Роман
Гіршінг Тадей
Гладилович Богдан
Глухівський Володимир
Глушкевич Євген
Гнатевич Богдан
Гнатюк Михайло
Гойванович Володимир
Головінський Юліян
Горалевич Ярослав
Готліб Яків
Гошко Микола

Гошоватюк Денис
Гошовський Іван
Гребенц Отто
Григорійчук Микола
Грицина Михайло
Губчак Михайло
Гузар Роман
Гутникевич Микола
Давидяк Євген
Демчук Осип
Дичок Степан
Дольницький Володимир
Дорожинський Лев
Дуббак Павло
Думин Ромуальд
Дуткевич Володимир
Дячишин Микита
Ерденбергер Іван
Ерле Фрідріх
Єднак Антін
Жибачівський Рудольф
Загайкевич Богдан
Задорожний Михайло
Заліпський Сильвестр
Запутович Франц
Заремба Степан
Зарівний Василь
Затирка Лев
Зволинський Петро
Іваницький Василь
Іванів Павло
Іванович Северин
Індишевський Ярослав
Йосеппин Стефан
Калинич Лев
Капушта Микола
Касіянович Іван
Кекіш Лев
Кіжик Володимир
Климкевич Михайло
Когут Степан
Козак Іван
Козак Михайло

Козак Северин
Козакевич Олександр
Козбур Іван
Колодницький Омелян
Колтунюк Михайло
Комарницький Роман
Кондрацький Франц
Копровський Антін
Кордасевич Ярослав
Кордуба Володимир
Корженьовський Іван
Коробейко Іван
Косар Володимир
Коссак Іван
Костецький Теофіл
Костів Василь
Кох Ганс
Кошак Микола
Кравець Остап
Краснопера Северин
Кренжаловський Дмитро
Крет Семен
Крутії Осип
Крушельницький Михайло
Кулицький Роман
Купчанко Євген
Купчанко Корній
Курдіяк Юрій
Курилюк Ярослав
Куріца Гриць
Кшіж Віктор
Левицький Осип
Левицький Роман
Лебенсарт Лев
Леорда Віктор
Лисович Казимир
Ліповський Карло
Ліскевич Антін
Лісковецький Лев
Ліськевич
Ліщанський Михайло
Лукашевич Самуїл
Лунів Андрій

Луцький Мирон
Луцький Остап
Любий Микита
Лянг Жигмунд
Ляндерс Роберт
Магалас Семен
Майка Василь
Майнль Вільгельм
Малецький Степан
Малещій Іван
Малиновський Олександр
Мануляк Володимир
Мар Рудольф
Мартинець Гнат
Мартинець Федір
Мартинюк Іван
Матренчук Спиридон
Маттесіч Теофіл
Мацькевич Степан
Мезика Максим
Мелько Володимир
Мельник Михайло
Мельникович Олекса
Микитка Мирослав
Миколин Ілія
Миронович Євстахій
Мительський Василь
Михайлівський Теофіл
Мойсеович Кость
Монастирський Богдан
Мот Готліб
Матвішин Михайло
Навроцький Остап
Налуковий Лука
Насада Данило
Нестайко Юліан
Никорак Володимир
Носковський Зенон
Огоновський Любомир
Олексин Андрій
Олексин Жигмонд
Олексин Євген
Олексяк Олександр

Олесницький Гриць
Олесницький Юлій
Ольшанський Мирон
Ольшанський Осип
Оробець Василь
Островський Ярослав
Паліїв Омелян
Панчак Василь
Пашкевич Іван
Пенчак Микола
Петрикевич Віктор
Петрушевич Роман
Пилипенко-Богун Михайло
Пилипівський Теодор
Пиріг Антін
Питлик Всеволод-Богдан
Пітусільник Іван
Подлевський Адольф
Поліха Теодор
Полохайло Іван
Попович Ілько
Породько Лев
Прийма Остап
Примак Федір
Прікель Готфрід
Прайфер Альбін
Радик Евзебій
Ракочий Гриць
Ревюк Осип
Редчук Кость
Рибачевський Олександр
Рибачевський Северин
Рижевський Василь
Рібенфельд Мойсей
Рідль Альфред
Ріпницький Богдан
Рогозинський Нестор
Романишин Василь
Рубчак Станіслав
Рудко Іван
Рудницький Іван
Руцький Олександр

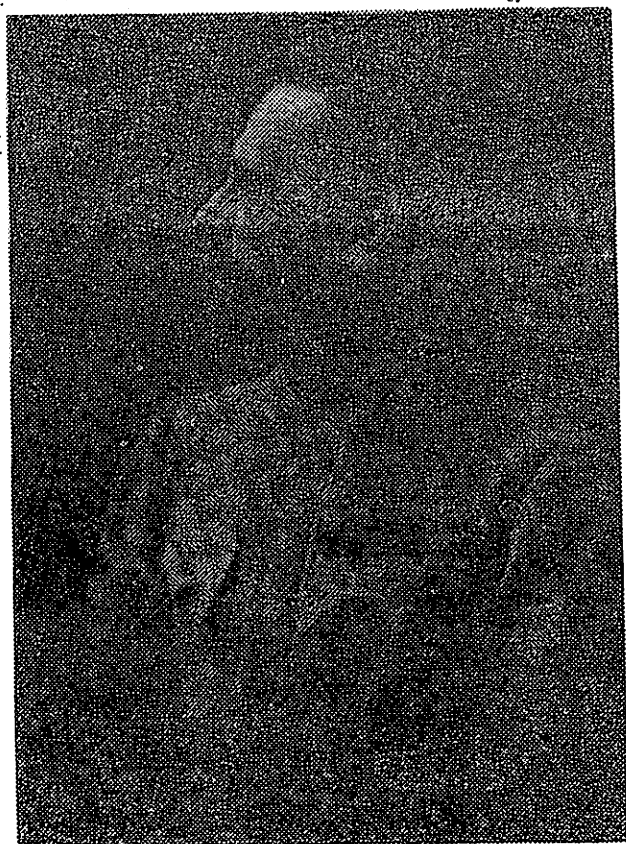
Руцький Осип
Сабат Володимир
Сасовер Данило
Свідерський Володимир
Світлик Остап
Секунда Володимир
Селезінка Ярослав
Семенюк Осип
Семіон Микола
Сененький Василь
Сенечко Василь
Сивак Теодор
Сирис Дезидерій
Сітницький Іван
Сіяк Микола
Скацень Франц
Сковронський Микола
Слезак Іван
Слезинський Олекса
Сологуб Володимир
Солом'яний Стефан
Стадник Іван
Станімір Осип
Станько Михайло
Староселець Михайло
Стасів Василь
Стахур Осип
Степанів Анапія
Стефанович Іван
Стрішка Михайло
Стронський Микола
Строцький Сидір
Табора Стефан
Танячкевич Кость
Ташук Петро
Терлецький Микола
Тимцюрак Володимир
Тотоескул Макарій
Трух Гриць
Тумін Генріх
Турко Гриць
Турчин Лука
Фастаковський Степан

Фастман Осип
Федик Михайло
Федитник Михайло
Фещур Йосафат
Франко Петро
Франко Тарас
Хировський Василь
Хойнацький Олександр
Хробак Микола
Царевич Омелян
Циганик Августин
Цінцірук Ілько
Цукранович Ізидор
Цукранович Теофіль
Цьокан Ілько
Чайка Іван
Чапельський Ілярій
Чарнецький Василь
Черевко Зенон-Костянтин
Чичкевич Михайло
Чорненко Олександр
Чорнобай Петро
Шавала Володимир
Шебец Софрон
Шепарович Едмонд
Шепарович Лев

Шепарович Юліан
Шипайло Роман
Шипайло Юліан
Шленкфокт Віллі
Шльосер Карло
Шмігельський Іван
Шобер Ервін
Штавер Адольф
Шухевич Володимир
Шухевич Павло
Щурак Тимотей
Щуровський Володимир
Щуровський Микола
Юда Маврикій
Юркевич Дмитро
Юшак Юрій
Яворський Іван
Яворський Матвій
Якверт Ріхард
Януш Роман
Ярема Володимир
Ярема Яким
Яри Ріхард
Яроцький Михайло
Ярош Павло
Яцик Тадей

Парламентські послы Соїму 1861 року

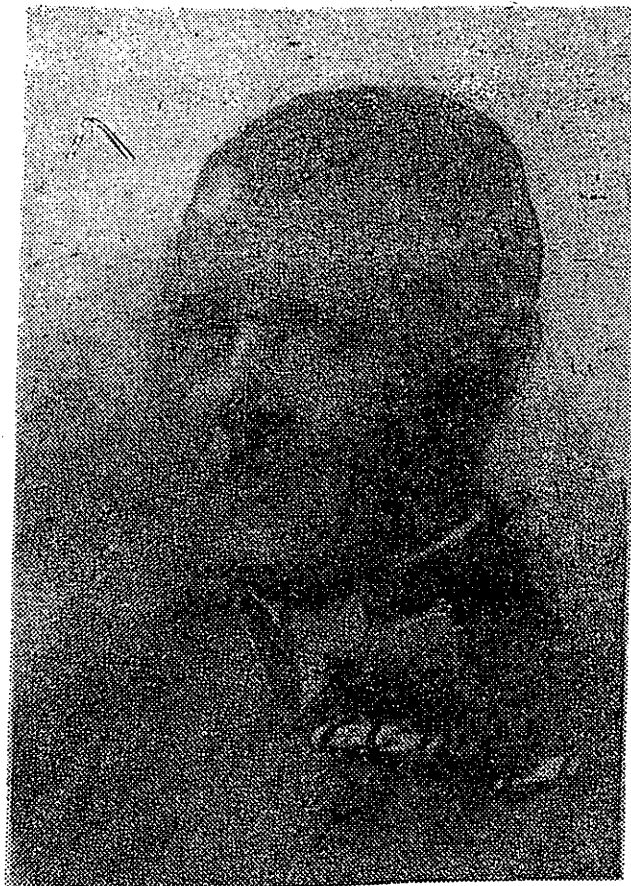
Командант УССів Теодор Рожанківський

Командант УССів Михайло Галушинський

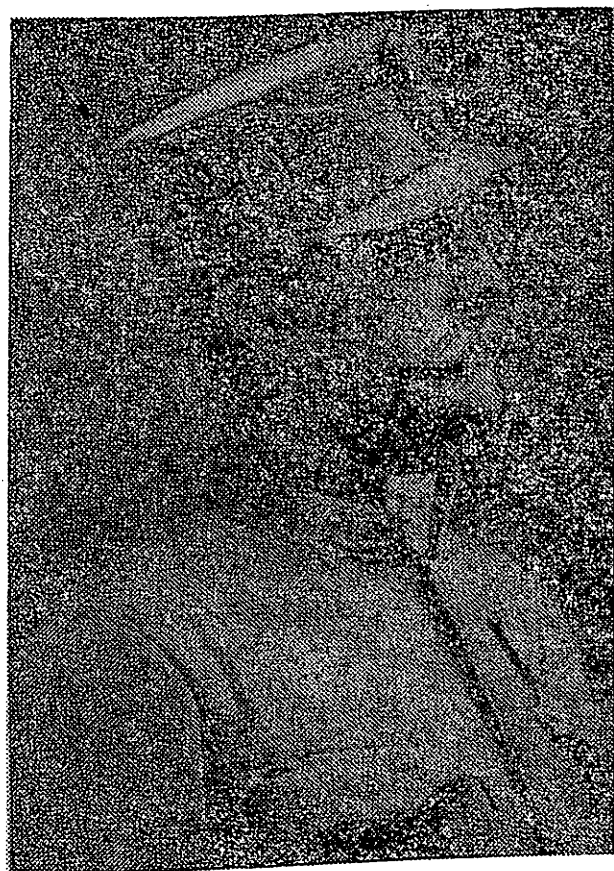
Командант УССів, Начальний вождь УГА
Гриць Коссак

Командант УССів Антін Варивода

Командант УССів Франц Кікаль.

Командант УССів, Начальний вождь УГА
Мирон Тарнавський

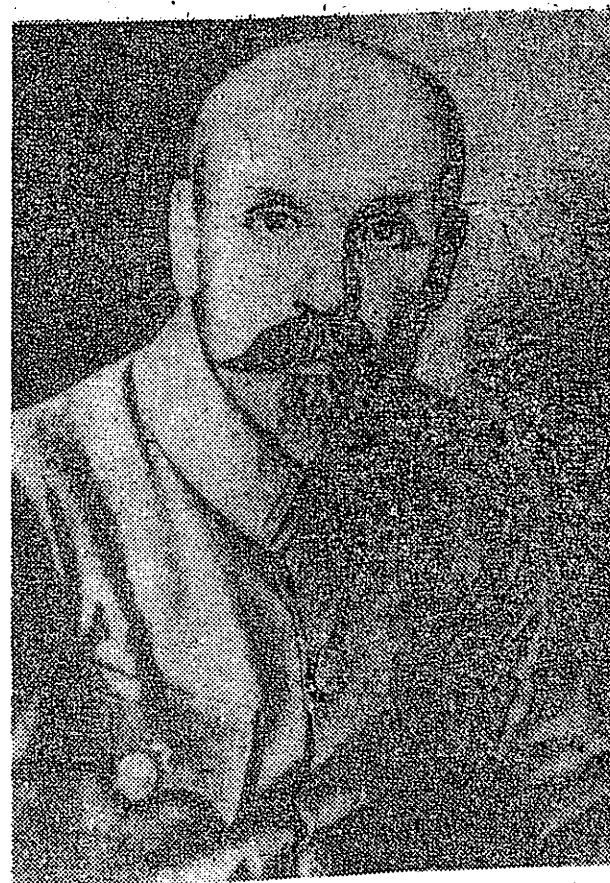
Командант УССів, Начальний вождь УГА
Осип Микитка

Начальний вождь УГА Дмитро Вітовський

Начальний вождь УГА М. Омелянович-Павленко

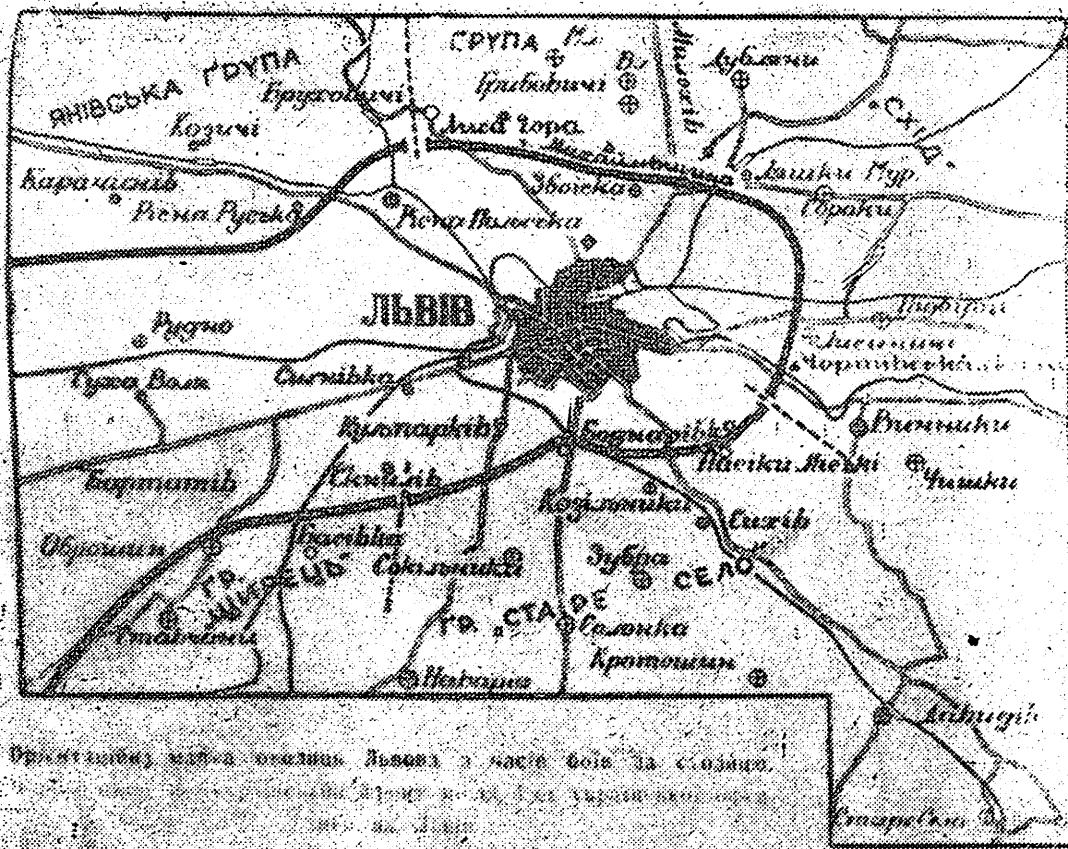

Начальний вождь УГА О. Гренів.

Диктатор ЗУНР Є. Петрушевич

Схема фронтової лінії біля Львова

СЛОВО ПРО ГЕНЕРАЛА ТАРНАВСЬКОГО

«Битим шляхом на Житомир тягнуться з Києва довгі-валки обозів... Попри вози і обози йшло багато військовиків УГА, багато цивільних утікачів. Одні йшли з похиленою головою в сторону Галичини, другі на захід у незнане... Попри віз обозу Ліквідаційної комісії йшло чотирьох людей: один дуже молоденький, два-старші, а четвертий мужчина у поважному віці, але простий як свічка, зі здоровим осмаленим лицем. Усі вони нагадували вояків як не якою частиною одіння, то поставою, навіть отой молоденький, що не мав вояцьких літ... Дорога відвороту йшла на Коростень. Цілу цю дорогу «мужчина в поважному віці» пройшов пішки, перебуваючи легко і спокійно всі труди та невгоди. Спав де попало, на майданах, у кущах, на сіножаті, а рідко коли в хаті... Не досипляв, бо нераз і серед ночі треба було рушати в дальшу дорогу, не доїдав, бо не все можна було дістати щось у селі. Але це не впливало на «його» самопочуття. Його думки постійно були зайняті трагічним положенням Української Армії...»

Так описує стрілецький боян УССів пор. Роман Купчинський останній бойовий шлях Начального Вождя Української Галицької Армії, генерал-четара Мирона Тарнавського, ад'ютантом якого він був, яким ішов він разом з найстаршим сином Омеляном і братом Романа хор. Богданом в липні 1920 року, після розв'язання Української Галицької Армії.

Понад 150 км шляху ішов на рівні зі всіма своїми стрільцями бойовий Генерал, який і у 51-річному віці був повним енергії і завзяття, планів і звершень, добрим товаришем і заопікуючим батьком.

Такими ж спільними рядами і в такі ж погідні липневі дні вони ще раз пройшли разом по життю рівно через 17 років, коли прощались назавжди з своїм Генералом.

Мирон Тарнавський народився 29 серпня 1869 року в селі Барилів на Львівщині в старій священницькій родині, яка була споріднена з родиною Маркіяна Шашкевича.

Ще й сьогодні не вщухають суперечки відносно повіту, до якого слід віднести село Барилів. Українська Загальна Енциклопедія стверджує, що це слово є в Радехівському повіті, а в 1869 році село Барилів входило до складу Брідського повіту. Такі суперечки завжди виникають стосовно геніальних особистостей, коли питання йде про розподіл долі слави. Ми ж більше схильні всю славу віддати Брідському повіту, бо саме під час навчання в гімназії в м. Броди майбутній Генерал чітко визначив свою життєву дорогу. Одну єдину. Раз і назавжди: Армія.

Такий вибір був незвичним і обставини, в яких приймалось це рішення, не спонукали до нього. Тим більше, що дін приймався в священничій родині — батько Еміліян був парохом села — з давніми традиціями. Дорогу служіння богу обрав і його рідний брат.

Брідщина, Сокальщина, Радехівщина були тими повітами Львівщини, де найбільш сильним, з усіх її повітів, був москофільський рух. На той час і в Бродах не було української гімназії.

І в цих умовах в стінах німецької гімназії зростали і мужніли два могутніх Велета України: однолітки Мирон Тарнавський і Іван Труш.

Міцний характер, тверда воля, впевненість у собі і віра у своє призначення повели одного в Краківський музей Красного мистецтва, а другого у Львівську старшинську школу. По закінченні студій М. Тарнавський військову службу проходить у 30 батальйоні, що був розміщений в м. Броди. Тут його і застає I Світова війна. І перше бойове хрещення капітан Тарнавський пройшов під Радивіловим, а далі приймає участь у бойових діях у складі 35 піхотного полку.

Метаморфози життя талантів усіх епох, усіх урядів — їх неприйняття володарями і пануючою верхівкою. В 45 років і тільки капітан, а за 5 років I Світової війни пройшов шлях до генерала-четара, Начального Вождя Української Галицької Армії.

Завжди і всюди на перший план він ставив роботу, тобто військову справу. Вдосконалювався постійно сам і вимагав вчитись своїх підлеглих. Проте ця вимогливість не мала нічого спільного з солдафонством.

Крім вояцької душі, мав у собі безмірну доброту і щирість серця. За кожним вояком бачив рідних синів і так відносився до всіх. Постійно заопікувався їхнім побутом,

думав про кожного солдата і дорожив кожним. Тим-то і заслужив він найвищу відзнаку вояцьку — вони признали у ньому свого батька.

А в роки війни воював не чіслом, а вмінням, ніколи не посилав солдат на вірну смерть. Особисто був вдяком впертим і завзятим. Тим-то і був незручним старшинському загалу, тим-то його не помічали. А він задля життєвої кар'єри не гнувся ні перед ким, не вислуговувався.

Більше того, завжди М. Тарнавський висловлював свою думку без огляду на старшинське звання опонента, різко за-суджував некомпетентні рішення Начальної Команди австрійської Армії. І це не сприймалось як зарозумілість, бо старшина М. Тарнавський не щадив себе в бою, йшов уперед, не заслоняючись ніким і нічим, не зважав на небезпеку. Жартував: для мене куля ще не відлита.

Проте у багатьох старшин авторитет М. Тарнавського серед солдат викликав почуття заздрості, яке заводить далеко від істини.

Саме, напевне, базуючись на розмовах з такими заздрічними старшинами Степан Шухевич у своїх «споминах» місцями стримано писав про М. Тарнавського, як про чоловіка безперечно чесного, дуже симпатичного, доброго, з вродженим розумом. «На фронті не показувався ніколи і не збрак відваги, — пише С. Шухевич. — Рішуче цього не можна йому було відмовити. Але він страшений фаталіст».

А на підтвердження відваги Мирона Тарнавського в той час (лютий 1919 р.) команданта II корпусу Галицької Армії Степан Шухевич пише, що була ситуація, коли наша делегація на чолі з М. Тарнавським йшла до Львова на переговори з поляками. І в цей час наші стрільці відкрили, через помилку, по делегації вогонь, змусивши всю делегацію лягти на землю. А далі всі, за прикладом М. Тарнавського, під вогнем короткими перебіжками, піднімаючись і знову лягаючи, добирались до польських окопів.

А воїни 35 австрійського піхотного полку згадують, як тодішній (в 1915 р.) командант батальйону Тарнавський не на коні, а пішки, з крісом через плече йшов попереду куреня, як звичайний вояк, твердим вояцьким кроком, все привітний, усміхнений, бадьорий.

І поряд з цим був незвичайно скромним, не вибагливим. Ніколи ні перед ким не хизувався своїми вчинками. Навіть, полишаючи спомин, не розкрив багато подій, до яких був причетний.

За нього говорили інші. Так, другий стрілецький боян Лев Лепкий залишив для історії вчинок в 1914 р. капітана Мирона Тарнавського, про який писалося в німецькій військовій літературі, коли йшла мова про «Reiterschlacht bei Jaroslawice» (битва під Ярославичами, коло Олієва), як про найвищий прояв вірності військовій присязі старшини і його солдатів.

«Під натиском переважаючих військових сил Антант командою 35 піхотного полку кинулась у розтіч і лишся сотня капітана Тарнавського, окопавшись на краю ліса, безупинним вогнем відбивала атаку за атакою. І сотня стояла, як острів серед бурхливого моря, стояла непорушна. Сотник зробив її твердою і відпорною, завзятою і відважною, сам дав приклад погорди смерті і сповнення вояцького обов'язку». Його ім'я увійшло в історію Світової війни, — писав Л. Лепкий, — у список її великих героїв.

Так було і в інших боях. М. Тарнавський виказував великий військовий талант, завзятість та холонокровність серед найбільшої небезпеки. Так було і в боях впродовж усього 1915 р. — за Маківку, Болехів, Калуш, Галич, Семаківці, Завалів, Росоховатець, Дарахів, Настасів, Семиківці.

Саме під час цього приходу, коли він йшов поруч Легіону Українських Січових Стрільців, Мирон Тарнавський відчув душевний неспокій, в ньому прокинувся і змужнів Українець. Саме тоді він прийняв остаточне рішення домогтись переводу в Легіон УССів.

І це йому вдалося здійснити. У січні 1916 року майора Мирона Тарнавського призначають командантом Вишколу УССів, який розташувався з початку в с. Свистільники (Рогатинський повіт), а опісля в с. Розвадів (Миколаївський повіт).

Саме тут відбулось те, що стало зрозумілим лише пізніше. Українські воїни-галичани знайшли свого Вожда, а їхній майбутній Вождь — знайшов свою Україну. Вона була у кожного стрільцеві, вона була в тій ідеї, заради якої УССи вийшли на терен І Світової війни — здобути незалежну Українську Державу.

Вони не могли не стати товаришами Мирон Тарнавський і Роман Купчинський, і Лев Лепкий, і Осип Курилас, і Іван Іванець, і Микола Угрин-Безгрішний, і Михайло Гайворонський та інш., які самі безмежно любили Україну і служили їй до кінця.

А для молодих, безвусих стрільців скоро Мірон Тарнавський став батьком.

Начальна команда Австрійської Армії перша відчула небезпеку такого Союзу.

Бо до сих пір до Легіону УССів не допускались фахівці-військові Українського роду. Згадаймо, що на чолі Легіону стояли судовий радник, старшина запасу Теодор Рожанківський, якого змістили тільки за те, що відмовився-відправляти ще зовсім «зелених» стрільців на фронт, директор Рогатинської гімназії, старшина запасу Михайло Галушинський.

Новим командантом Легіону УССів був призначений знову старшина запасу Григорій Коссак з явно вираженою проавстрійською орієнтацією. Потім командантами призначались кадрові військові, але іноземці: австрієць Антін Варивода і чех Франц Кікаль.

Наказом Начальної Команди Армії Мірон Тарнавський був повернутий у свій рідний 35 піхотний полк на команданта куреня.

Доля знову йому підкинула нові випробування. Декілька спроб оволодіти позиціями на лінії Куропатники-Бишки не принесли успіху австрійським військам. Позиції були зайняті, коли наступом керував Мірон Тарнавський. Солдати куреня Тарнавського першими захопили переправу через р. Збруч в липні 1917 року.

Цю військову подію віденський маляр Франц Тріммель відтворив на окремому полотні.

Авторитет у вищому старшинському колі Австрійської Армії Мирона Тарнавського став таким високим, що після загибелі Франца Кікаля, його призначають Командантом Легіону УССів.

Проте недовго тривала нова так бажана зустріч Команданта і УССів.

Після проголошення в червні 1917 р. II Універсалу Української Центральної Ради в Києві воїни-українці двох воюючих держав почали брататися. Лінії фронту, як такої, між ними не було. Вони ходили по черзі один до одного. І розмовляли, розмовляли, розмовляли. Про Українську державу. А потім і в Начальну Команду Армії пішов рапорт про дозвіл на святкування свята проголошення III Універсалу, яким проголошувалась Українська Держава. Під цим рапортом поставив свій підпис і Мірон Тарнавський.

Це і стало приводом, що Тарнавського перевели в інше місце, а командантом УССів поставили австрійського стар-

шину українського роду Осипа Микитку. Якою то сильною структурою, невичерпним національним джерелом були УССи, яким то був незвичайний час, що відкрив можливість створення незалежної суверенної Української Держави, що і цей австрійський старшина став українським старшиною, а в кінці 1919 року став Начальним Вождем Української Галицької Армії.

Після зняття з посади Команданта Легіону УСС Мирон Тарнавський призначається референтом з українських справ при одній з австрійських дивізій, потім завідує цивільними справами м. Жмеринки.

А невдовзі майора М. Тарнавського призначають командантом табору поворотців з полону в Дарниці. І цю посаду він використовує для України. Під своє «крило» він збирає всіх українців воїнів вірного йому 35 піхотного полку, стрільців Легіону УССів. Ними він поповнює Київський Курінь Січових Стрільців. І тут його знаходить «невсипуще око» Начальної Команди Австрійської Армії. Присвоївши звання підполковника, його призначають командантом 16 тарнівського піхотного полку, що стояв у Бірзулі.

Саме тут він довідується про події 1 листопада 1918 р. у Львові. Що повинен був зробити Український патріот у ці хвилини? Тільки одне: якомога швидше поспішати до Львова. І вони поспішали: Мірон Тарнавський з Бірзулі, Степан Шухевич з Одеси, Віктор Курманович з італійського фронту, Осип Микитка з Чернівців.

У своїй праці «Визвольна Боротьба на Західно-Українських Землях в 1918-1923 р.р.», виданий у Філадельфії в 1956 році, Сидір Ярославин зазначає, що заходами д-ра Степана Барана, д-ра Василя Панейка, д-ра Степана Томашівського і д-ра Володимира Охримовича у Львові було засновано таємний Центральний Військовий Комітет:

Розвиток подій не підтверджують це. Очевидно, таємний Центральний Військовий Комітет утворили самі старшини, що були у Львові. Тим-то найбільш активним серед них виявився підхорунжий УСС Дмитро Паліїв, пізніший ад'ютант Начального Вождя УГА Мирона Тарнавського.

Якби засновниками Військового Комітету були шановні члени Національної Ради, то вони повинні були б подбати про вищі старшинські кадри. Вибір був великий. На той час в Австрійській армії служили генерали-українці Вітошинський, Кобилянський, Лаврівський, Шепарович та й ті кадрові військові, про яких ми говорили вище. Проте їх